

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

FIGURI REPREZENTATIVE: Nicolae Iorga	ION CLOPOTEL
N. Iorga — călătorul — — — —	ION BREAZU
Di Nicolae Iorga ca pedagog — — — —	SEVER STANILĂ
PROBLEME SOCIALE: Distanța socială —	TRAIAN HERSENI
Arnold Van Gennep și metoda în problema	
riturilor — — — — —	ERNEST BERNEA
PROBLEME ECONOMICE: Europa centra-	
lă și criza economică actuală — — — —	V. I. R. POGONEANU
Proprietatea agrară în Ardeal — — — —	P. SUCIU
EUROPA CONTIMPORANĂ: Cehoslovacia	
modernă. (Expoziția de sport și educație fi-	
zică din Pardubice) — — — — —	ION CLOPOTEL
ACTUALITĂȚI: Două falimente bancare —	HORIA TRANDAFIR
ARDEALUL VECHIU: Vechimea Clujului și	
a Românilor din Cluj — — — — —	N. DRAGANU
DISCUȚII ȘI RECENZII: O nouă ediție din	
Istoria Românilor de Xenopol — — — —	ION LUPAȘ
BIOPOLITICA: Băile sărate, sulfuroase și nă-	
mol Someșeni — — — — —	DR. DOMINIC STANCA
PĂGINI LITERARE: Răbojul lui Sf. Petre (5)	I. AGĂRBICEANU
Multimii (versuri) — — — — —	G. RETEZEANU
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE:	
Cărți, reviste, ziare: Politica Culturii și	
aspecte ale unei politici a Culturii — —	ANTON GOLOPENȚIA
Să mai cultivăm grâu? de prof. Dr. G. Io-	
nescu-Sisești — — — — —	DR. I. CIOMAC
Vitrina librăriei clujene — — — — —	DR. OD. APOSTOL
Din publicațiile Institutului de Psihologie	
al Universității din Cluj: Liviu Rusu, Ap-	
titudinea tehnică și inteligența practică.	
— N. Mărgineanu, Psihologia învățării —	CRONICAR
FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: Explora-	
rea stratosferei. — Intre Quirinal și Vati-	
can. — Respectul originalităților naționale.	
— Situația Germaniei se înrăutățește. —	
Soluții agricole. — Hoover provoacă emo-	
ții. — Un caz de corupție în Cehoslovacia.	
— Catastrofa din München. — Regele la	
Academie — — — — —	REDACȚIA
COPERTA ȘI DESENELE INTERIOARE —	DEMIAN

Director: **ION CLOPOȚEL**

Redacția: Piața Unirii 8.

Administrația: Str. N. Iorga 11/a.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar: 30 Lei.

Anul VIII

Cluj, 1 și 15 Iunie 1931

Nrele 10 și 11

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Societăți culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

In streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

Toți fumătorii

sunt satisfăcuți cu
nouele țigarete ale
Cassei Autonome
a Monopolurilor.

REGALE
CALITATE '30 LEI
20 TRĂNETE 60 LEI

tu fumezi..

el fumează

ea fumează

TIGARETELE FĂRĂ CARTON
PRODUSELE CASSEI AUTONOME A MONOPOLURILOR R. R.

Dela „SOCIETATEA DE MAINE“

REDACTIONALE

Colaboratorii noștri sunt rugați a ne pune la îndemână manuscrisele lor pentru nrul nostru de vacanță până la 20 Iulie.

Numărul din Iulie—August va insera numeroase studii, articole, bucăți literare, dări de seamă și însemnări mărunte. Printre colaboratorii acestui număr vor fi și dd. dr. Dan Rădulescu și dr. Emil Teposu, întâiul cu un studiu din domeniul învățământului, iar al doilea cu un studiu asupra balneologiei moderne.

Tot în acel număr vom căuta să mergă și articolele și cronicile deja anunțate, dar neimprimare încă din lipsă de spațiu.

ADMINISTRATIVE

Toți bunii prieteni ai „Societății de mâine“, convinși de rolul cultural-științific al revistei noastre, sunt rugați a arăta în cercurile lor ce ameliorări importante s'au produs în dezvoltarea „Societății de mâine“ și a recomanda abonarea; prea e mare numărul indiferențelor cărorora o lene spirituală le interzice orice efort minim și orice preocupare pentru cartea, revista și cultura românească.

Publicăm aci un inserat al Regiei Autonome a Poștelor.

Rugăm pe toți prietenii noștri să se conformeze din primul ceas noii ordine, foarte favorabile primirii la timp a foilor.

Regia Autonomă P. T. T.

Anunț

Regia Autonomă P. T. T. aduce la cunoștința publicului că a reluat serviciul pentru abonamente la ziarele și publicațiile periodice cari apar în țară și în străinătate.

Ori cine se poate abona la ziarul pe care-l dorește, adresându-se verbal sau în scris la orice oficiu poștal, oficiu autorizat sau agenție specială, plătind costul abonamentului fixat de administrația ziarului fără a se percepe vre-o altă taxă suplimentară.

Abonamentele se pot face pe un an, șase luni, trei luni sau o lună după cum a stabilit administrația ziarului sau a publicației periodice respective.

Publicul va cere funcționarului p. t. t. să-i prezinte lista ziarelor interne sau externe în cari sunt prevăzute taxele și termenele de abonament pentru fiecare ziar sau publicație periodică în parte.

Pentru orice abonament făcut, publicul va primi adevărîță de sumă plătită, în care va fi indicat și numele abonatului, titlul ziarului sau publicației și perioada abonamentului.

VIZITAȚI
MARELE MAGAZIN
DE STOFE

C-L-U-J, CALEA REGELE FERDINAND No. 13.

Asortiment bogat în stofe de primăvară. — Prețuri moderate.

Gromen și Herbert

FIGURI

REPREZEN-

TATIVE

NICOLAE IORGA

Domnul N. Iorga împlinește 60 de ani în 18 Iunie. Niciodată un jubileu la noi n'a inspirat mai multe pagini comemorative ca jubileul său. Pentrucă neamul românesc probabil nu s'a încorporat mai felurit într'o personalitate vreodată, dela formația lui, decât în Nicolae Iorga. Sărbătoritul este o aparițiune excepțională și nu noi putem fi aceia, cari să absentăm dela îndatorirea profesională a unei critici de ansamblu asupra activității sale extrem de vaste. Tocmai fiindcă este vorba de a examina domenii de preocupări, cunoștinți și creațiuni foarte diverse și întinse, e explicabil și relativismul considerațiilor critice dela oricine ar veni. Ținem să accentuăm din capul locului, că avem oroare de două maniere de a scrie la asemenea prilejuri: maniera laudativă și maniera detractoare. Ambele deformează prin subiectivismul lor interesat. Preferăm cuvinte mai puține, însă mai sincere și mai imparțiale. Ele trag mai mult în culpă și sunt un omagiu mai potrivit, mai just.

Bio-, biblio- și istorio-grafii literaturii incomensurabile a domnului N. Iorga sunt de bună seamă într'o perplexitate nemaipomenită când se chinuiesc să definească personalitatea sa, să restabiliască înălțările și coborârile, intermitențele și fragmentele de continuitate ale ascendenței marelui cărturar român. Individualitatea sa înfățișează grafic mai degrabă o spirală cu circumvoluțiuni incomplet sesizabile. Mai repede s'ar încumeta ei să descrie firul întortochiat al evoluției românismului. Se pare, că există, dealtfel, o asemănare de evoluție la om și la nație. Prea puțină regularitate în contur. Multă izbucnire vulcanică. Scaterzi în reliefuri și retăceri adânci. Suntem însă categoric împotriva celor cari vor să prezinte fenomenul Ior-

ga ca un *deus ex machina*. Nu. El este un produs specific, autohton, expresie a rasei și pământului strămoșesc, incarnație capricioasă a istoriei neamului.

Multilateralitatea impulsurilor a plimbat personalitatea domnului N. Iorga prin sfere felurite de iluzii și fapte, de credinți și sisteme. Sunt filosofi în stare să închege o concepție filosofică personală a dlui Iorga. Criticii și istoriografulii literari și-l revendică pe bună dreptate printre ei. Poeții savurează pagini extraordinare de imagini și frumuseți lirice. Artei dramatice i-a dăruit o serie de piese. Toate genurile de artă, poporală, bizantină, apuseană, în pictură, în sculptură, în arhitectură, au în d. N. Iorga un cunoscător pasionat și aprofundat. Gazetarii îl consideră ca pe un maestru comentator al cotidianului cultural și politic. Revoluționarii au simpatizat adesea cu d. Iorga căruia i se punea în sarcină chiar și iscarea mișcării din 1907. Ca istoric d. Iorga e deja de mult o reputație mondială, o glorie a țării sale. Un sfert de veac a făcut politică militantă, a rostit unele dintre cele mai scilicitoare pagini de oratorie parlamentară, a fost un animator fără să aibe norocul însă de a organiza și un mare partid. În definitiv N. Iorga a fost unul dintre cei mai mari inspirați și inspiratori ai contemporanilor săi. Verbul său înflăcărat, gustul pentru frumos, lupta pentru idee, însuflețirea pentru idealism au făcut din N. Iorga un luptător inspirat al popoului său.

După Cogălniceanu, Papiu Ilarian și Eminescu, cine a răscolit cu mai multă pasiune mărgăritarele lexicale ale limbii românești, suflând colbul de pe bucoavne și hrisoave bătrâne ca N. Iorga? Iar după Cantemir n'am avut un al doilea cercetător al Orientului ca N. Iorga. În sufletul său a fre-

mătat sacra patimă a scormonirii de artă și istorie a popoarelor balcanice.

În vremea din urmă d. Iorga s'a îndreptat împotriva Ardealului, tăgăduindu-i orice vrednicie istorică. E o repezeală, căreia-i admiri doar pateticul stilistic (vezi prefața monografiei Transilvaniei din 1929). Inspirația a risipit pe nedreptul atâta energie... Însă Ardealul e dator mult dlui Iorga pentru cuvintele de îmbărbătare din vremea asupririlor, pentru îndrăznețele drumuri de cunoaștere și reconfortare. D-sa a descoperit aici sate cu țărâtime prosperă și preoți de avânt. A dat problemele transilvănene o atenție permanentă. A fost un îndrumător, un educator al intelectualității românești! Prin universitatea liberă dela Văleni păstra și consolida statornice, indisolubile punți de unitate sufletească între toți românii.

Înșuirile sale proeminente de generator al energiilor morale și idealiste l-au îndemnat să se ridice împotriva falșurilor vieții moderne și să se arate ca un adorator al vieții familiare, al simplicității și robusteții moravurilor patriarhale. Dela vorbă a trecut la faptă. A întemeiat o școală de misionare la Văleni. A reorganizat căminurile studențești. A fondat o școală română la Paris și o casă românească la Veneția. A pus la carantină rujul de buze al funcționarilor cochete din birourile ministeriale. A scos în evidență buna organizare școlară minoritară a instituției de fete Marianum din Cluj... Aceste acte și considerente tradează concepția sa educativă inspirată din sănătoasele obiceiuri ale societății de ieri.

E locul imediat de a recunoaște, că în pofida mobilității romantice și caracterului vijelios al individualității sale d. N. Iorga a vădit totuși și calitatea prețioasă de

bun organizator mai ales în ultimii doi ani în funcțiunea de rector al universității din capitală. Universitatea închide în sine un complex de probleme foarte complicate. D. N. Iorga a știut să dea de firul lor și să le urmărească până în pânzele albe.

În operele, inițiativele și tendințele sale, firește, că sunt numeroase lacune. O inteligență risipită în atâtea direcții, un temperament tumultuos, impetuos, spontan, o energie înfrigurată de stimulii creațiilor vertiginoase, vor proceda mai mult prin intuiție, decât printr'o sistematică și migăloasă metodă inductivă. Recii, calculați, analitici, pregătitori răbdurii ai marilor sinteze sunt savanții științelor exacte și științelor sociale. D. N. Iorga manifestă indiferențism față de programele îndelung elaborate ale acestora. D-sa se înalță prin valoarea intuiției geniale, prin previziuni inspirate, profetice. Dacă deductivul ar fi cimentat cu inductivul analist, desigur că soliditatea și rezistența înfăptuirilor și cercetărilor sale ar înfrunța secolele.

Pentru vremea noastră, însă, de începuturi în toate domeniile de organizare a statului, de fixarea de legături cu streinătatea, o personalitate atât de cuprinzătoare cum este d. N. Iorga prezintă superiorități efective de cea mai mare utilitate. Grație facilităților de „circulație“ pe cari nici un român nu le stăpânește în egală măsură și printre cari strălucesc în primul rând poliglotismul său, într'al doilea rând fenomenala memorie, iar într'al treilea rând bunul său obicei de a trece regulat anual frontiera și a uimi prin bogăția cunoștințelor sale istorice și literare universitățile și societățile țărilor și învățaților streini, d. N. Iorga îndeplinește cel mai efectiv oficiu de ambasador al științei și culturii românești peste hotare. Asupra României se răsfrânge în mod binefăcător gloria marelui cărturar. Un scriitor autorizat, afirma, că Titu Maiorescu ne-ar fi lăsat pagini de gândire filosofică mai profundă, mai întinsă, mai nemuritoare, dacă n'ar fi fost hărțuit de necesitatea acțiunilor imediate pe țărâm politic. Acțiunile sunt în detrimentul concentrărilor din cari răsar monumentele aere perennius. Cu și mai mult adevăr s'ar putea spune, evident, acelaș lucru despre d. N. Iorga. Pentru momentul istoric în care acționează, d. N. Iorga îmbrățișând, poate dintr'o cerință elementară a suplinirii golurilor de cari suferă cultura românească, numeroasele câmpuri de preocupări, es-

te figura reprezentativă adecvată etapei contemporane.

Cine va afișa pretenția azi de a înseila, cât de aproximativ, portretul figurei dlui Iorga? Lipsese perspectiva istorică pentru o judecată definitivă. Totuș pronunțarea acestei judecăți nepărtinitoare se sprijină pe elemente smulse zilei de azi. Astfel un atare element sigur este trăsătura caracteristică dovedită în repetate rânduri: imparțialitatea. D. N. Iorga a știut fi obiectiv în clipe importante. Ca președinte al Camerii în 1921 isbuti să potoliască tumultul pentruca Ionel Brătianu să-și poată rosti o cuvântare în legătură cu marele războiu. A avut accente de sinceritate, revoltă și apreciere demnă a socialistului Frimu împușcat din ignoranța barbară a unor suprimători de demonstrații. Cu prilejul unor procese în fața curților marțiale a rostit opinii de curaj. Chiar în consiliul de Coroană, în fața regiilor, s'a ridicat drept ca lumânarea și plin de cea mai pură țiperețe intelectuală.

Și acum marele semn de întrebare: Ce fel de politică va împri-ma țării guvernul prezidat de d. N. Iorga? Pentru dsa personal coincidența jubileului de 60 de ani

și șefiei cabinetului este desigur suprema satisfacție. E cadrul suprem al ascensiunii. Cât bine, cât progres, câtă liniște înseamnă însă pentru țară luarea puterii de către dsa? Guvernul nu este numai d. Iorga. El întru-chipează și voinți și planuri cari nu se armonizează cu vederile sale personale. Din această cauză există prejudicii cari strică nimbului strălucitor al persoanei sale. Guvernul Iorga este un curiosum și pentru că este venit pe neașteptate, fără nicio indicație de jos. Este venit apoi împotriva partidelor. Totuș se numește și acti-vază ca „guvern parlamentar“. Aceste sunt semnele primare cari au provocat tulburare în spirite. Țara trăește un ceas greu. Ceas de îngrijorare. Ceas care pretindea concentrarea tuturor forțelor națiunii. Să lăsăm politica și să ne întoarcem asupra omului: ce intuiții îi vor dicta soluțiile salvării? Va avea d. Iorga inspirații cari să fie diagnosticul fericit al crizei puternice? Dacă intuițiile norocoase se vor produce desigur vom avea cazul de a fi în posesia unor elemente în plus întru a defini pe domnul N. Iorga.

ION CLOPOȚEL

M U L Ţ I M I I

**Au cine știe astăzi mulțimea'nfometată,
Pe-ai cărei umeri încă eroii se susțin?
Țărâna ce ne dete schinteia e uitată!
Mulțime fără nume, eu ție mă închin!**

**Martiri din alte vremuri, cu zâmbet neconrupt,
Ardoarea-ți sufletească, al cărnei tale chin,
Atâtor guri sătule le dai de se înfrupt'.
Mulțime fără număr, eu ție mă închin!**

**Ești simbol viu al vieții; din pieptul tău țâsnesc,
Așa precum din stâncă izvorul cristalin,
Comori de energie ce munți din loc urnesc.
Mulțime fără nume, eu ție mă închin!**

**Așa cum râde marea, când luntrea cât o nucă
Vrea valul să-i învingă, așa tu râzi senin
De cel ce-și leagă soarta pe tin' să te conducă.
Mulțime fără număr, eu ție mă închin!**

**Intocmai ca pământul, tu, lumii temelie,
In sânu-ți porți schinteia ce-ar face totu'n scrum;
Ca el în loc de pară, prisos de rodnicie.
Mulțime fără nume, supus îți sunt de-acum!**

G. RETEZEANU.

FIGURI REPREZENTATIVE

N. Iorga — călătorul

Descrierile de călătorie sânt destul de frecvente la noi astăzi. S'ar putea spune că sânt o modă. Nu numai la gurile Dunării, ci pretutindeni în Europa. Epoca noastră are o pasiune pentru exotic mai pronunțată încă decât cea romanțică, cu care, dealtfel, are numeroase asemănări.

Ceeace ne îndeamnă să socotim pasiunea pentru exotic una din caracteristicile vremii noastre e faptul că ea e cultivată cu deosebită râvnă de reprezentanții de frunte ai scrisului de astăzi. Descrieri de călătorie am avut mereu dela vestita *Insemnare a călătoriei mele* a lui Constantin Rădovici din Golești, ieșită la 1826 de sub teascurile tipografiei din Buda. Niciodată însă aceste descrieri nu au ieșit ca astăzi din pana scriitorilor de frunte. Aruncați, la întâmplare, ochii peste ceeace s'a scris în ultimii ani și veți găsi pe M. Sadoveanu scriind note de drum despre Olanda, pe Liviu Rebreanu despre Berlin, Paris și Roma, pe Mihail Ralea despre Spania, pe Cezar Petrescu despre Italia, pe Mircea Eliade despre Asia, pe Demostene Botez despre Africa, pe Ion Petrovici despre Italia și Germania, pe Em. Bucuța — drumeț mai pasionat decât toți — despre toate țările Europei. Ș. a. m. d. Sânt sigur că am uitat destui. Din numele înșirate se poate vedea însă destul de limpede ceeace vreau să spun despre moda exoticului.

Cu toată această abundență a literaturii de călătorie cel mai mare drumeț din câți am avut rămâne Nicolae Iorga. El a văzut mai mult și el a scris mai mult despre ceeace a văzut. Iată, în ordine cronologică descrierile lui de călătorie, apărute în volum:

Amintiri din Italia. Giosue Carducci. București, 1895;

Pe drumuri depărtate. Buc. 1904;

Pagini despre Serbia de azi. Buc. 1914;

Franța. Drumurile unui istoric. Buc. 1921;

Cinci conferințe despre Venetia. Buc. 1924.

In Serbia de după războiu. Vălenii-de-Munte, 1927;

Câteva zile prin Spania. Văleni, 1927;

Țara latină cea mai îndepărtată din Europa: Portugalia. București, 1928;

Țeri scandinave: Suedia și Norvegia. București, 1929;

Privești elvețiene. Văleni, 1930;

Catalonia și expoziția din 1929. Văleni, 1930;

America și Români din America. Văleni, 1930;

Vederi din Grecia de azi și cinci conferințe despre viața grecească actuală. București, 1931.

O duzină de volume și se prea poate să fi scăpat vreunul.

Am lăsat afară cu voia pe cele privitoare la pământul românesc. Acesta este un capitol aparținând din opera marelui drumeț, cu mult prea bogat pentru a încăpea aici. Nu vreau să amintesc de el decât dintr'un singur punct de vedere.

Dacă aruncăm o privire peste titlurile de cărți înșirate mai sus, observăm că marea lor majoritate au apărut după războiu. Înainte de războiu N. Iorga a călătorit mult, dar a preferit să cunoască, și să facă cunoscute și altora frumsețile și nevoile pământului și nației românești, frântă sub stăpânirile streine.

Activitatea lui N. Iorga călătorul, se poate împărți în două capitole, ca și celelalte ramuri ale activității sale. În capitolul întâiu predomină nota națională, iar într'al doilea cea culturală sau universală. Odată întâiu capitol încheiat atât de strălucit prin realizarea unirii, N. Iorga s'a așternut la scrierea celui de-al doilea. Înainte de unire trebuia să ne cunoaștem pe noi înșine pentru a ne păstra toate comorile în așteptarea orei supreme; după unire trebuie să sorbim tot ceeace are de preț civilizația omenească pentru a desvolta toate calitățile nației și a păși spre îndeplini-

rea rostului nostru istoric, rost, înainte de toate cultural. Aceasta a fost și este menirea nației și N. Iorga s'a identificat cu ea.

Dar N. Iorga călătorul nu e numai în scrierile înșirate. Această latură a personalității lui se completează cu nenumăratele contribuții istorice culese în neobositele lui drumuri. Din fiecare vine cu o recoltă nouă, din care se împărtașește mai ales Academia Română. N. Iorga călătorul mai e în numeroasele studii privitoare la raporturile istorice între noi și toate națiile Europei. Prin ele ne-a împroprietărit în istoria universală pe pământul ce ni-se cuvenea, stăpânit până acum de alții, din ignoranța și neglijența noastră.

Descrierile de călătorie ale lui N. Iorga surprind toate aspectele unei civilizații. Locul, oamenii și opera lor e privită cu aceea pătrundere și înțelegere, dovedite de atâtea ori. Descrierile acestea au, mai ales o calitate pe care n'o au celelate: perspectiva istorică, înțelegerea organică a unei civilizații.

O altă însușire prin care călătorul Iorga se deosebește de ceilalți călători ai noștri e opera de propagandă pe care o face. N. Iorga nu este un călător care se mulțumește cu contemplarea tăcută și reconfortantă a monumentelor, a oamenilor și a peisajului. El intră în relații cu personalitățile reprezentative ale țării vizitate, ține conferințe, face comunicări în cercurile savante, împarte cărți și obiecte de artă românească. Pe unde trece lasă o trenă luminoasă asupra țării sale.

Iată un aspect al personalității sărbătoritului de astăzi care credem că e bine să fie amintit.

Ion Breazu.

O nouă ediție din Istoria Românilor de Xenopol

În editura *Cărții Românești* a apărut *Istoria Românilor din Dacia Traiană* de A. D. Xenopol într-o ediție (14 vol.) căreia i se zice ediția a III-a, deși mai corect ar fi fost să i se zică a II-a, deoarece primele 5 volume, apărute la 1914, nu pot forma o ediție a întregii lucrări.

Această nouă ediție a fost „îngrijită și ținută la curent de I. Vlădescu“ până la volumul XI, iar de aci înainte s'a retipărit după textul și notele rămase dela autor.

Nu este aici locul de a intra în amănunte cercetând felul cum au fost volumele noii edițiuni „îngrijite și puse la curent“ din partea d-lui conferențiar al Universității din București, Ioan Vlădescu. O astfel de operațiune este destul de anevoioasă chiar când o face autorul însuși. Fiind rezultatele cercetărilor istorice în progres continuu, se aglomerează din an în an cunoștințele de amănunt din noianul cărora autorul unei lucrări de sinteză trebuie să selecționeze cu discernământ tot ceea ce este esențial, spre a-și întregi sau remania textul ediției sau edițiilor anterioare.

Răposatul A. D. Xenopol a fost preocupat de problema aceasta în ultimii ani ai vieții. Moartea l-a împiedecat însă a o rezolva pentru întregă întinderea vastă a lucrării sale.

Astfel noua ediție se va distinge, ea și cea dintâi mai mult prin concepția istorică-filosofică, prin seninătatea și obiectivitatea expunerii, prin caracterizările generale ale cunoscutelor „serii“, în care autorul înțelegea să grupeze fenomenele de succesiune, decât prin cercetarea și analiza meticuloasă a amănuntelor.

Chiar în privința postulatului obiectivității istorice, de care Xenopol s'a silit să țină seamă într-o măsură mai mare decât mulți dintre contemporanii săi, ne surprinde în câteva locuri tonul puțin compatibil cu stilul istoric. Astfel, scriind despre domnia moldoveană a lui Alexandru Căneșanu (1629—30) și amintind obiceiul Domnilor de a săruta poala Sultanului cu „sfiicioasele lor buze“, exclamă în ton sentimental, inadmisibil într-o expunere istorică obiectivă: „Intr'adevăr, când întâlnești

asemenea timpuri de înjosire și de mișelie, sângele ți se urcă în obraji și numele de Român ar părea o ocară, dacă nu ai găsi în istoria mai veche răscumpărarea atât de înjosiri“. Iar când vorbește despre înmormântarea lui Constantin Cantemir, fără nici un motiv se năpustește asupra celor 4 patriarhi, cari au săvârșit ceremonia, stigmatizându-i ca pe niște „ipocriți“... Tot atât de ciudat și surprinzător e, prin lipsa de obiectivitate, felul cum explică dărnicia lui Neagoe Basarab pentru opere de cultură și de artă creștină: „Frumoasă dărnicie, dar mare risipă a banilor țării pentru interese străine“. Dar ce era țara pe atunci decât o porție din marele întreg, care se numea Creștinăta? De aceea încă înainte de Neagoe Basarab întâlnim de aceste lucrări făcute de Domnii români la mănăstirile din Răsărit și mai ales la cele atât de slăvite din Sf. Munte al Atosului. Așa am văzut mai sus, că Radu Vodă cel Mare începuse să zidească mănăstirea Cotlumuzului, și câteva inscripții, cercetate de curând arată că și Ștefan cel Mare ridicase mai multe construcții și făcuse dăruiuri la acele științe așezăminte, poate însă întunecate și lăsate în urmă „de bogata și părăduitoare dărnicie a lui Neagoe“...

Asemenea lunecări credem, că ar fi fost îndreptate în noua ediție, dacă autorului i-ar fi fost hărăzit să poată însuși supraveghia retipărirea ei. Și-ar fi dat seama, că cititorul atent și priceput dorește să afle într-o lucrare de sinteză istorică seninătatea desăvârșită a expunerii, care nu e bine să fie tulburată prin nici un fel de ieșire sau izbucnire pasionată. Aprecierile subiective asupra persoanelor și evenimentelor ar fi de dorit să lipsească din scrierile istorice serioase, menirea cărora nu este de a pronunța sentințe și verdicte ei, pur și simplu, de a restabili adevărul, fără nici o reticență și fără nici o alterare în *melius* sau în *peius*. Rămâne în grija cititorului, să aprecieze, cum va afla de cuviință, adevărul descoperit cu multă trudă prin cercetările meticuloase ale istoricilor.

Dar Xenopol nu a fost numai un cercetător istoric, ci și un filosof al istoriei, călăuzit de o concepție i-

dealistă relativă la forțele, prin a căror desfășurare se desfășoară procesul vital în evoluțiunea omenirii întregi sau a unei națiuni în parte.

El considera *ideea* ca una din forțele principale ale istoriei. De aceea mărturisea că evoluțiunea omenirii s'a săvârșit „pe terenul ideilor“. Făcea însă distincția, că nu toate ideile au aceeași însemnătate socială. Numai cele împărtășite de grupuri mai întinse ale neamului omenesc pot deveni *forțe propulsive ale istoriei*. Astfel ajunge la concluzia că evoluțiunea omenirii se face pe terenul ideilor generale obiective, idei care dau naștere faptelor sociale.

În *Istoria Românilor din Dacia Traiană* căutând să fixeze timpul, de când a început *ideea unității politice* să acționeze ca o forță principală a istoriei noastre naționale, face următoarea contestare: „Numai când Românii începură a întrevădea, fie și numai ca prin o zare, istoria lor de de până atunci și cunoscură prin câte puncte comune ea se aseamănă; când simțiră umplându-se cu toții — și fără deosebire de țara pe care o locuiau — de aceleași gândiri la faptele trecute ale întregului lor neam; când simțiră chitul cel puternic, pe care-l turna în sufletul lor amintirea unor suferinți purtate împreună, se născu în ei dorința tot mai vie de a duce și înainte un traiu nedespărțit. Atunci se născu *ideea unirei politice* din zămisirea ei pusă pe timpul lui Mateiu Basarab și Vasile Lupu, *unirea intelectuală*. Deocamdată ea strânse în un singur corp numai cele două ramuri rășchirate din poalele Carpaților, fără a putea lega existența lor de trunchiul cel puternic rămas dincolo de piscuri. Dacă însă dezvoltarea popoarelor este fatală și dacă încheierea unității naționale este tendința obștească a timpurilor viitoare, să trăim cu convingerea adâncă și nestrămutată, că va suna odată oara mult așteptată, când marginile statului vor cădea împreună cu acele ale poporului român. Acesta să fie idealul, către care să tindem, ținta noastră pe pământ“ (ed. veche IV. p. 88).*)

Așa scria Xenopol în prima ediție, neadmițând atunci o origine

*) E semnificativ pentru felul, cum a fost îngrijită și ținută la curent ediția din urmă, retipărirea neschimbată a acestui text, în care putea fi vorba de „oara mult așteptată“, când publica răposatul autor opera sa în ediția I, dar după 1918, când această oară sunase, îngrijitorul noii ediții ar fi trebuit să observe nepotriva acestui text și să-l aducă în concordanță cu noile împrejurări.

mai veche a conștiinței de unitate națională. Revizuiindu-și lucrarea la sfârșitul vieții a lăsat neschimbat vechiul text, în care spunea că nu poate căuta conștiința unității neamului nici pe vremea lui Mircea, nici a lui Ștefan, nici a lui Mihaiu, — dar s'a simțit îndemnat a intercala, în legătură cu caracterizarea generală a politicii lui Mihaiu Viteazul, următorul alineat nou de întregire și rectificare: „Cu toate acestea conștiința că Muntenii și Moldovenii erau același neam răsărit din identitatea limbei și a religiei, nu era cu totul străină timpului de atunci. Ba ea era chiar pusă ca temelie unor cereri politice. Așa când boierii Dan Vistierul și Vintilă Clucerul, care se dau drept reprezentanții boieriei muntene, cer dela regele Poloniei Sigismund al II-lea ca să-i mântuie de voevodul Mihaiu și să iie țara lor sub protecția Poloniei, cum este și acea a Moldovei, punându-le domn pe fratele lui Ieremia Movilă Simion, între motivele, pe care boierii își sprijină rugămintea, este și acela că „toți suntem de aceeași limbă și de aceeași credință și de aceea în vremile vechi gospodarul moldovan devenia gospodar muntean și gospodarul muntean gospodar moldovan“ (ed. nouă. Vol. V. pag. 316).

De aci rezultă că Xenopol, dacă ar mai fi avut zile, să controleze însuș retipărirea textului pentru noua ediție, ar mai fi introdus în multe locuri întregiri și nu ar fi lăsat să se strecoare în cuprinsul ei afirmațiuni, cari nu se mai potrivesc cu situația politică, radical schimbată, a Românilor din zilele noastre.

Cu toate acestea trebuie apreciate sacrificiile editurii, care a ținut să pună la dispoziția tuturor iubitorilor de lectură istorică din România întregită, această ediție nouă a monumentalei opere. Ar fi de dorit să nu lipsească această ediție nouă nici din bibliotecile publice, nici din cele particulare. Acest omagiu se cuvine creierului și condeiului ager al răposatului A. D. Xenopol care, ca un profet al timpurilor apuse, a fost în stare „din cele trecute vremi“ să descifreze taina celor viitoare, indicându-le direcția și scopul, propovăduind idealul unității naționale-politice, a cărui înfăptuire i-a fost dat să o vadă înainte de a se pogori în mormânt.

I. Lupaș.

Cehoslovacia modernă

— Expoziția de sport și educație fizică din Pardubice —

Vechiul oraș Pardubice a organizat pentru vara aceasta o expoziție de sport și educație fizică, urmărind firește mai multe scopuri, dintre cari trei par a fi cele principale: a) a da o iconă cât mai integrală a realizărilor de până astăzi; b) a stimula silințele de perfecționare pentru a atinge maximumul îmbunătățirilor, și c) a atrage streinătatea care găsește în Cehoslovacia un teren pregătit, civilizată și confortabil pentru plăcerile omului modern și cult de a-și organiza viața în aer liber.

Consiliul orașului și-a atins scopul. Un teritoriu periferic mocirlos de 30 hectare a fost transformat într'un splendid parc cu pavilioanele pitorești ale arhitecturii cehoslovace, cu promenăzi și plantații proaspete. Numai pavilionul central a costat 5 milioane coroane.

O trăsătură esențială a expoziției este caracterul sportului de a nivela deosebiriile de clasă socială. O victorie a democrației moderne. Bogat și sărac, sexul feminin și masculin, majoritar și minoritar, și-au câștigat dreptul de beneficiu egal din roadele exercițiilor gimnastice în timpul liber și în aerul curat.

Contrastele istorice ale orașului Pardubice îți bat imediat la ochi. Odinioară infloria aici feudul familiei Pernstyn, potentatul care rivaliza, ba chiar întrecea în putere materială pe mulți regi. Mândrul său castel feeric iluminat azi e muzeu, iar împrejurul zidurilor se desfășură țarcuri de jivine sălbatice cari storc chiuiturile de bucurie ale sutelor și miilor de școlari ce-și sgăiesc ochii la aceste lighioane.

Pe trunchiul sălbatice al feudalității disprețuitoare se înalță altoiul umanității care nu mai suferă exclusivismul cătorva de ieri. Toate cuceririle științifice, toate inovațiile cari privesc rasa omenească azi au efecte generale, se întind până la cel din urmă dintre iloții murcii...

Comitetul administrativ al expoziției a avut amabilitatea să delege pe secretarul său general, pe d. arhitect B. Korbelt pentru a da explicațiile în legătură cu tot ce s'a înfăptuit. Un enorm număr de pânze în sălile spațioase ne-a oferit înfățișările grafice ale tuturor sporturilor din republica cehoslovacă. Organizațiile puternice socialiste, asociațiile sportive socialiste (telocvicna jednota) și societățile confesionale catolice de gimnastică (orlove) ni sunt desvăluite în ta-

blouri statistice, în fotografii mărite, în „funcțiune“, în jocul întrecerilor. Corpul omului, nesocotit prea adesea, gemuit sub povara grijilor și muncilor aride, stă aici înaintea noastră, examinat microscopit, disecat de razele Röntgen, expus privirii cu avantajile și desavantajile existenței îngrijite și neîngrijite.

Expoziția îndeplinește și un serviciu imediat: duminicile publicul este supus gratuit unor cercetări medicale pentru studiul înclinărilor sportive. Nu poți face orice sport. Medicul constată însușirile potrivite unui gen sportiv care să garanteze un „debit“ de viață mai intens, mai fericit, mai capabil de prestații superioare.

Infinite detalii se dau asupra felurilor sporturi, dela gimnastica simplă, până la înot, călărit, vânat, tenis, football, turism, ski, motocicletă, automobilism, aviație. Fabricile cari produc articolele dispun de chioscuri și pavilioane atrăgătoare. Apeși un bumb și pe o tablă de 30—40 m² se aprind becurile cu organizațiile sportive dela oraș și sat, până în coliba de pe Tatra.

Busturi și fotografii arată figurile cehoslovacilor cari au luat premii la olimpiade, la concursuri internaționale. Ministerele dela Praga și-au rezervat săli speciale cu indicațiile ameliorărilor introduse în administrațiunile pendinte de ele. Școala, poșta, telegraful, radio-ul lucrează sistematic în sensul inovațiilor fericite cari să facă din om o ființă armonică.

Expoziția din Pardubice este dovada cultivării intensive a sporturilor și industriilor în conexiune cu ele. Cehoslovacia este convinsă pe bună dreptate, că o țară modernă trebuie să creeze cât mai multe posibilități de comunicație cu țările străine, oferindu-le confort, atrăgându-le. În chipul acesta intră din afară imense surse noi de venituri.

Cehoslovacia a dat un examen strălucit cu creațiile de până astăzi în domeniul sportiv. Pentruca randlementul industriei și muncii agricole să fie puternic, e necesar să dispui de mase sănătoase. Muncitorimea Cehoslovaciei este bine hrănită, nu este exploatată prin surplus de ore, exercită sporturi binefăcătoare pentru sănătatea fizică și morală.

Expoziția dela Pardubice este cât se poate de instructivă.

Pardubice, 25 Iunie.

Ion Clopoțel.

Vechimea Clujului și a Românilor din Cluj

Conferință ținută la festivalul dat în onoarea societății „Tinerimea Română” în 23 Maiu 1931

Am fost invitat să vorbesc câteva cuvinte „Tinerimii române” celei mai studioase, care trece prin Cluj, despre vechimea Românilor din aceste părți.

Fiind filolog, nu istoric, am spus dela început că n'aș putea vorbi decât despre ce ne arată limba, nu atât în cuvintele pe care le întrebuițăm, cât în numele de locuri și persoane pentru care avem documente datate.

În antichitate *Clujul* se numia *Napoca*, dar acest nume nu ni s'a păstrat, cum nu ni s'a păstrat nici alte nume romane în aceste părți, cu excepția doar a *Crișului* și *Ampeiului*, cum îi ziceam *Ampeiului* până în secolul XIII, de când am primit rostirea ungurească a numelui acestei ape. Celelalte numiri cunoscute Romanilor, ca *Alutus* = „Olt”, *Marisos*, *Marisia* = „Mureș”, etc., le avem în felul de a le rosti al Slavilor și al Ungurilor, care primindu-le dela noi, ni le-au redat pe urmă în formele schimbate de ei.

Clujul se numește românește *Cluj*, ungurește *Kolozsvár*, nemtește *Klausenburg*.

Dintre aceste forme, cea mai veche este *Cluj*, care, scrisă *Clus*, (cet. „Cluș”), se întâlnește în documentele latino-ungurești încă la 1173 și 1213, iar în cele slavo-române la 1478, de astădată scrisă *Cluj*.

Numele unguresc apare mai întâiu în forma *Kluzsvár* la 1275. Această formă se schimbă apoi, după firea limbii ungurești, în *Kuluzsvár*, *Koluzsvár*, *Kolozsvár*.

Numele german apare mai întâiu la 1348 în forma *Klusenburg*, iar dela 1453 în forma *Klausenburg*.

Cea mai veche este deci forma românească, care are dela început *-u-*.

Ce poate fi *Clujul* românesc? S'au dat mai multe explicații.

Unii l-au pus în legătură cu lat. *clusa*— „un fel de întăritură”,

„prisacă”. Dar acest *clusa* n'ar fi putut da nici românește, nici ungurește forma pe care o are *Clujul*.

În românește, dintr'un lat. vechiu *clusa* ar trebui să avem *Chisă*, (cf. *inclusus*, *-a*, *-um* > *închis*, *închisă*).

Nu putem explica numele *Clujului* nici dintr'un latin medieval *clusa*, nu numai pentru că în aceste părți nu se întrebuițea acest cuvânt (în locul lui era *indago*), ci și pentru că dintr'un latin medieval *clusa* nu se putea naște nici în românește, nici în ungurește *Cluj*.

Din lat. medieval *clusa* s'a născut în limba germană forma *Kluse* și *Klus*. Unii s'au gândit deci că trebuie să pornim dela aceasta pentru a explica numele *Clujului* și al *Kolozsvár*-ului unguresc. Dar nici din forma germană nu se poate explica cea românească și cea ungurească, care presupun un *-ș* sau *j*, nu un *-s*, și mai ales nu un *-se final*, cum are germ. *Kluse*.

Impotriva acestei explicații este și istoria. Sașii n'au fost chemați în Ardeal înainte de 1150 și nu apar în massă la Cluj înainte de 1270, așa că numai după această dată au început să dea nume germane la Cluj. Intr'adevăr forma germană este cea din urmă care apare în documente, abia la 1348. Iar numele *Clujului* îl găsim, cum am spus, încă la 1173.

Mai rămâne o singură explicație: poate fi vorba de un nume de persoană, știut fiind că cele mai multe numiri de locuri sânt date după numele posesorilor.

Sânt două nume de persoană la care ne putem gândi: la ung. *Kolos*, din it. *Coggio*, iar acesta din lat. *Claudius*, la care s'au gândit și umaniștii când au tradus numele *Clujului* cu *Claudiopolis* și la slav. *Kloș* și *Kluș*, alintătoarele lui *Mikloș* sau *Miklus*, adică „Nicolae”.

Forma mai veche fiind *Cluș*, cu

u-, nu cu *-o-*, evident trebuie să alegem alintătorul *Kluș* din *Mikluș*, cunoscut și astăzi la Sârbi, întocmai cum este cunoscut și *Klouș* la Sloveni (cf. *Cloșani* tot din *Kloș*, și numeroase nume germane *Klaus*, săs. *Klossdorf*, etc.). Un alintător unguresc *Klós* din *Miklós* nu se cunoaște. Cu atât mai puțin a putut fi cunoscută forma *Klus*, când ung. *Miklós* nu se rostește nicăieri *Miklus*.

Germ. *Klusenburg*, *Klausenburg* nu este decât forma de genitiv a lui *Klus*, care reproduce slavo-românul *Cluș*, sau a lui *Klaus* = „Nikolaus”, confundat apoi cu *Kluse*, *Klause* (din lat. *clusa*).

Numele *Clujului* este deci slavo-românesc și ne arată că, înainte de a veni Ungurii și Sașii, aici locuiau Slavi și Români.

Același lucru ni-l spune și notarul anonim al regelui Bela, care a scris în secolul XII. După el, la cucerirea „terrae Ultrasilvaniae” aici „Gelou quidam Blacus dominium tenebat” („stăpânia un Valah cu numele Gelou”). Locuitorii erau „Blasii et Selauii” (= „Valahi” sau „Români și Slavi”) (c. 24—27).

Din felul cum descrie Anonimul lupta Ungurilor cu Gelou, se vede că Ardealul acestuia nu era ceea ce înțelegem astăzi sub numele Ardeal, nu era nici măcar Ardealul lui Simion Dascăl, „mijlocul țerii”, ci numai văile celor două Someșe, cu centrul *Gilăul* de lângă Cluj.

Ungurii au atacat pe Gelou la apa Almașului. Acesta, fiind înfrânt, a încercat să fugă în cetaștea sa de lângă Someș, dar a fost ajuns și omorât lângă apa *Căpușului*.

Totul ne trimite deci la *Gilău* sau *Gelău*. Chiar și numele lui *Gelou* a fost identificat de unii cu *Gilăul*, care însă nu derivă din ung. *gyalu* „rindea”, cum crede un învățat ungur, ci mai cu

rând din slav. *djelov*, *djilov* „loc deluros“, numit așa după munții Gilăului, unde în vremuri străvechi se găsea o cetate.

După alt învățat ungar, cetatea lui *Gelou* „a fost așezată adecă între munți, cam la o jumătate de ceas dela Someșul-rece, pe un vârf de „deal“ numit și astăzi *Dealul cetății*.”

Și populația românească a ținutului Clujului este atestată foarte curând, adesea în sate care n'au nume românești.

Dintre acestea fără îndoială cel mai important este *Vlaha*, atestată încă la 1332—1337 în forma *Olafeneș*. Forma *Vlaha* sau *Blaha* o găsim în documente și mai târziu și s'a păstrat până astăzi. Evident, este vorba de un nume dat unui sat românesc încă de vechea populație slavă, cu care trăiau Românii împreună, cum ne spune Anonimul. Numai astfel se poate explica forma acestui nume. Dacă ar fi fost dat după venirea Ungurilor, el ar trebui să aibă forma ungurească *oláh*.

În 1344 sânt pomeniți „Olachi domini episcopi Transilvanensis in *Gorbowlg existentes*“; în a. 1398 „*Volachi de Solymos*“; în 1415 „universi *Olachi* in poss. *Felek*“; tot atunci „tres poss. *volachales Harumfyld*“; în 1431 „*Pastores ovium de Volahnadas*“, „*Volahales de Volahnadas*“; în a. 1461 „poss. *valachalis Kelesmezew*“, etc.

Tot în 1461 iobagii români dintr'o serie întregă de sate cu nume ungurești, ori de altă origine, plătesc „*quinquagesima*“.

Pentru vechimea Românilor din aceste părți vorbește faptul că găsim aici încă din cele mai vechi timpuri organizație după „*ius valachicum*“ (= „dreptul românesc“) în frunte cu voievozi și cneji, care-i judecă independent de judecătorii statului ungar.

Această organizație a dăinuit până în sec. XVI. Ea era deci așa de veche și de tare, încât puterile de stat ungurești i-au trebuit mai bine de 600 de ani ca să o poată desființa cu totul.

Cel dintâiu voevod pe care-l știm pe Valea Someșului este un „*waywoda comes de Doboca*“ din 1219. În 1241 se găsește un voevod în Girolt, unde se pomenesc și cneji, care, după cum ne spune Rogerius, au fost menținuți de Tătari în locul administrației ungurești alungate de ei.

Dintre cei din județul Cluj se amintește un „*Ladislaus Waywoda Olacorum*“ la 1370 în *Nádasd*. Urmează în secolul XV alții în *Dank* (= „Dâncu“), în *Călata*, *Incel* și *Mărgău*, de care se

ținea și *Csicse* (= „Ciucea“), în „*Gorbo wolachali*“, *Nyres*, iar în sec. XVI în *Restolcz*-ul din Sălăgiu.

După astfel de voievozi au putut fi numite satele *Vaydazylvasa* (a. 1447), *Vajdakamarás* din j. Cluj; *Vajdaháza* din j. Someș; muntele *Voivodeasa* din j. Năsăud, ș. a.

Cea mai veche amintire a cnejilor ni s'a păstrat în numele muntelui *Kneslonkh* (= „Lunca Cnezului“ din 1332, j. Someș. În sec. XV găsim cneji români în satele *Borbátfalva*, (azi dispărut), *Budatelke* (= „Budateleac“), *Felleck* (= „Feleac“), *Gorbófö*, *Nwlas* = „Milaș“, *Ölyves*, *Ör*, *Urmeniş*, *Juc*, unde pe unul îl cheamă la 1482 *Rumon*, adecă „Rumân“ (este cea mai veche atestare a cuvântului *Român* în aceste părți), *Socol*, *Dâmb*, etc.

Instituțiunea cnejilor se găsește și pe Valea Someșului de sus până în secolul XVI.

Ceeace V'am spus până acum este de-ajuns ca să puteți fi convinși că la Cluj sântei într'un vechiu leagăn al românismului. El are dreptul să fie ceeace începe a fi văzând cu ochii: *un centru cultural important pentru locuitorii săi băștinași*.

Dar mai avem și alte dovezi pentru acest fapt. Cea mai de seamă dovadă ne-o dau numele de locuri păstrate în documente, și anume acelea a căror origine este evident românească, derivând din limba latină ori albaneză; fiind slave, dar păstrate de noi în forma lor cea mai veche, primitivă de dreptul dela Slavi și date apoi, în forma schimbată de noi, popoarelor care au venit după și peste noi.

Din nefericire n'avem documente ardeleni înainte de a. 1165. N'avem cum găsi deci nume de nici un fel: nici românești înainte de 1200. Dar chiar de la acest an găsim și nume românești, alături de cele ungurești care nu-s cu nimic mai vechi.

Așa sânt, afară de *Cocil* (= „Cătel“) și *Bun* din Sălăgiu, mai ales *Porț*, (ung. *Porcz*), pluralul lui *poartă*, care ne reamintește de „*portas Mezesinas*“ (= „porțile Meseșului“) ale Anonimului regelui Bela, prin care au intrat Ungurii urmărind pe *Gelou*, domnul Românilor și al Slavilor în retragerea sa spre cetatea Gilăului de lângă Cluj.

Intr'un document din 1228 privitor la o regiune apropiată de Reghin, care nu este prea departe de Cluj, este vorba de o „*metă*“, care ajunge într'un pârâu numit *Zeku* (= „Secu“).

La 1243 este pomenit cătunul

Fata din jud. Năsăud, care, chiar și după părerea învățaților Unguri, nu poate fi explicat decât din rom. *fată*; la 1261 *Káld* (din *cald*) de lângă Dej, a cărui locuitori cu 100 de ani mai târziu afirmă că au o vechime de 1000 de ani; la 1266 *Baach* = „Baciu“ (din *baciu*) și *Ontelke*, adecă „cătunul lui Onu“ „Ion“, de lângă Cluj, unde se găsește la 1319 și *Roosk* (din *rosc* = „roșcat“, „roș“); la 1252 avem *Săncelul* (Zonchel) de pe Târnavă (din *sânt(u)cel*, diminutivul lui *sânt* din lat. *sanctus*, -a, -um; ori, cum este mai puțin probabil, din *summicellus*, cf. *sâmcea* „Spitze“, sâmcelat „spitzig“); la 1268 găsim pe un anume „*Cute iobagio castru Torda*“, (castru apropiat de Cluj), atestat întâmplător în forma românească *Turda* încă din 1075, etc.

Aveam așadar așezări statornice aici chiar dela 1200. Și se știe că pentru a ajunge să avem dintr'o casă un cătun, și apoi un sat, trebuie să treacă sute de ani. Documentele latino-ungurești ne arată clar cât timp trebuia să treacă până ce din ung. *háza* „casă“ a unui posesor s'a făcut *-telek* sau *-telke* „cătun“ și apoi *-falva* sau „sat“.

Puținele nume, pe care Vi le-am înșirat mai înainte sânt de-ajuns, ca să Vă dovedească că Românii de pe Valea Someșului sau, mai bine, a Someșelor, cu centrul la Cluj, nu sânt mai noi decât ceilalți Români de care mai vorbesc pe notarul anonim al regelui Bela.

Sânt tot așa de vechi, ca și „*Blachii ac pastores Romanorum*“ (= „Românii, adecă păstorii Romanilor“) din Pannonia, deci de dincolo de Dunăre, pe care un alt anonim, călugăr francez, îi numește la 1308 „*blazi*“, adăogând că la venirea Ungurilor aveau zece „regi“ sau „crai puternici“ („*habebant super se decem reges potentés*“). Firește, este vorba de așa zișii „*reges pastorum*“, „crai păstorești“, voievozi sau cneji, de care și alegeau și Românii de pe câmpia Tisei până în veacul XVII.

În Ardeal se mai găsește și astăzi în multe sate de-ale noastre obiceiul de a alege „crai nou“, adecă un judecător de un an pentru ștrengăriile tineretului, obiceiul așa de frumos descris de S. Fl. Marian și G. Coșbuc.

Românii din Pannonia, între care găsim pe unii cu nume ca *Buzad* = „Buzat“, *Chet* (= „Incet“), *Ciot*, *Kuine* = „Câine“, *Krachun* = „Crăciun“, *Micu*, *Ied*, *Porc*, *Chuma* = „Ciuma“, *Fiare*, etc, în-

că dela 1055, ca să nu mai pome- nesc de *Kocel* sau *Koczel*, princi- pe slav cu nume românesc, cu- noscut încă dela 850, aveau așe- zări statornice, în frunte cu enei și voevozi, sate, cum sânt: *Chuth* = „Ciut“, *Chuma*, *Furkó*; *Bá- nyásza*, *Fonyászó*, *Genyásza*, *Me- császa*, etc. (formate cu suf. rom. *eastă*); *Cicel*; *Kopács*, *Mál(i)i*; *Tál* și *Tácz*, *Máma*, *Szor*, *Fót* poate din *fát*; *Murga*, *Szurd(i)*, *Pichor* (= „picior“), etc., etc., din același timp.

Ei au încercat să li se opună Ungurilor, dar au fost bătuți la *Veszprém* și au fost nevoiți să fu- gă, după unii în spre Germania, după alții la frații lor din Sud. Cei rămași au fost asimilați de năvălitori.

Despre ei mai vorbesc astăzi nu- mai numele topice și câteva cu- vinte, păstrate de străinii care nu știu ce sânt.

Românii dela Cluj sânt tot așa de vechi ca și cei din Nord-Vestul fostei Ungarii, din Slovacia ac- tuală, ai căror urmași sânt Vala- hii moravi, pe care îi găsim încă de la 1113 statorniciți în sate cu nume ca *Staul*, *Luth*, *Arma*, *Bar- bata*, *Kurtány* (= „Curtean“, etc.) lângă ape pe care le chiamă *Bor- bat*, lângă heleştee pe care le chia- mă *Lac*, lângă munți pe care-i chiamă *Lunga* și *Măgura*, etc. Pe un Román de acesta îl chiamă la 1111 *Porc*, de altul la 1217 *Fata*, o familie *Fetik(á)*, pe al treilea mai târziu *Kokon*, pe al patrulea *Cap* (*Cap*, *Cabic*) = „Țap“, pe al cin- cilea *Botez*, pe al șaselea *Fonsol*, *Fancsal* = „Fâncel“, etc.

De-aici a venit în Pannonia și *Kocel* sau *Koczel* (= „Cățel“), fiul lui Privina, despre care am amin- tit mai nainte și care este pomenit încă la 850.

Sânt tot așa de vechi Românii din Cluj ca și cei din Carpații nord-estici, unde găsim sate cu nume românești ca *Albeni*, *Cătun*, *Repede*, *Roskocz*, *Roskovány*, *Kru- din* din *crud*, etc.; păduri și părți de hotar numite *Fagha*, *Motrogun* = „Mătrăgună“, *Tomnatic*, *Vă- ratic*, *Gaura*, *Strâmtura*, *Plai*, *Pe- cui*, *Muncel*, *Gruu*, *Măgura*, *Sturz*, *Turtur*. ș. a., încă dela 1216.

De-aici, unde, ca și Românii din Maramureș, care au descălecat Moldova, aveau privilegiu stră- vechi („*libertates ab antiquo*“) voevozi și enei care judecau du- pă „ius valachicum“, au trecut ei în Galitia, iar acolo ni-i arată o inscripție cu rune omorând un că- lător cu numele *Ropfos* încă în se- colul XI, iar un scriitor grec, o- morând pe *Andronicos* în secolul XII.

Nu sântem, Românii dela Cluj,

mai noi decât cei din Bihor, al căror *Criș* este atestat în forma sa românească încă de la 1075, a- lături de un heleşteu numit *Ro- tunda*, și chiar de la 1200 cu nu- me ca *Fichur* = „ficioar“, *Qrud* = „crud“ *Micus*, *Tata*, *Qucus* = „Cucu“, *Urda*, *Chyul* = „ciul“, *La- tu*, *Nuz*, *Nuguz*, adică „Ionucui“; *Crasun* = „Crăciun“, *Porca*, *Sce- raka* (= „săraca“), *Duca*, etc.

Nu sântem mai noi nici decât cei din Banat, Zărândul vecin și Bacica, care au în același timp sa- te cu nume românești, cum sânt *Szor*, *Ulma*, *Kupa*, *Posorog* (= „Boșoroagă“), *Szát*, *Szecscl*, ș. a., precum și o cetate cu numele *Mo- risena* (= „Mureșeana“) încă de pe timpul lui Ștefan cel Sfânt, deci chiar de la anul 1000. În frunte cu Glad și alături de Cu- mani, Românii din Banat li s'au opus Ungurilor când aceștia au ve- nit asupra lor, dar au fost în- frânți și ei.

În Severin, unde se cunosc ve- chile „*districtus olachales*“, care nu se poate preciza când s'au for- mat, se amintesc enei români încă din 1247. Tot așa de mare tre- buie să fie și vechimea organiza- ției asemănătoare a Românilor din Hunedoara, aceea a Românilor din *Bălgradul* Ardealului, pomenit chiar la 1097, al cărui nume l-am păstrat numai noi dela Slavii cu care am locuit odinioară împreună, cum l-am păstrat și pe al *Târ- navelor*, în vreme ce Ungurii și Sașii au tradus numele păstrate de noi, zicându-i uneia ungurește *Gyula-Fehérvár*, nemțește *Weis- senburg*, latinește *Alba Gyulae*, a- decă „*Bălgradul*“ sau „*Cetatea-al- bă*“ a lui *Ghiula*, după șeful pece- neg, (atât înseamnă „ghiula“) care stăpâna pe Pecenegii și Românii din aceste părți când au fost bă- tuți de Ștefan cel Sfânt; celelalte zicându-i *Kokel* sau *Kukel* nem- țește, iar ungurește *Küküllö*, cu cuvântul peceneg *Kukel* care în- seamnă „spin“, ca și slavul *trn*, din care este *Târnavă* româneas- că.

Românii dela *Făgărașul* cu nu- me atât de românesc (din *făgariv*, diminutiv *făgăraș*, sânt atestați documentar încă la 1222, iarăși a- lături de Bissenii, adică de *Pece- negi*.*)

Am amintit aceste lucruri, poa-

*) Amintirea Pecenegilor dela Băl- grad și de pe Târnavă ne-o păstrează numele satelor: *Beșinău*, ung. *Besenyő*, säs. *Betschenuden*, germ. *Heidendorf* din j. Alba; *Beșinău*, ung. *Besenen*, *Buzás- bessenyő*, j. Târnavă-mică; *Hendorf*, ung. *Hegen* = „Heidendorf“, j. Târ- nava-mare, etc.

te puțin cam grele pentru unii mai tineri dintre D-Voastre, ca să știți că neamul nostru, care este ve- chiu, a fost dela început mare și întins. N'ar fi putut ajunge Ro- mânii în sec. XI până în Galitia și la 1113 până în Slovacia, având așezări statornice, dacă s'ar fi strecurat pe ascuns în Ardeal în sec. XIII și de-aici ar fi înaintat mai departe pe coama Carpaților, cum mai cutează să afirme unii învățați unguri.

Un popor nu zboară, nici când este nomad. Dar Românii nu e- rau nomazi. Ei erau păstori și agricultori cu așezări statornice. Se poate vorbi numai de transu- manță, de ducerea turmelor din- tr'un loc statornic într'altul pro- vizoriu, potrivit pentru vărat ori iernat, dar nu de nomadism ro- mânesc.

Fără îndoială, centrul de expan- siune al poporului român a putut fi Moesia, din Sudul Dunării, dar Români se mai găseau în Panno- nia și Dacia, și cei veniți acolo din Moesia au început să vie în- nainte de năvălirea Ungurilor, iar expansiunea lor era terminată în secolul XIII când spun învățații unguri că a început.

Nenorocirea poporului român a fost că n'a avut o organizație u- nitară. A fost fărâmițat în mici organizații regionale, fără coeziu- ne, în frunte cu șefii care nu a- veau legătură unul cu altul, ba de mulțori chiar se dușmă- niau.

Astfel, puși în fața unui duș- man mai puțin numeros decât ei, dar bine organizat din punct de vedere militar, Românii au fost înfrânți și supuși pe rând.

Neunirea a fost pedepsită aspru cu suferințe de peste 1000 de ani.

Aceste îndelungate și triste su- ferințe ar putea servi ca învăță- tură minții celei de pe urmă a Ro- mânilor de-acum.

Norocul și cuminența unora dintre conducătorii noștri în vre- mile grele ale marelui războiu ne- au făcut astăzi un singur popor, o singură țară, în frunte cu un sin- gur rege. Rămâne să fim un sin- gur suflet, pentru ca unirea să fie desăvârșită și nici porțile ia- dului să nu o învingă.

Dacă noi, cei mai bătrâni, în vechiți poate în tradiții, care nu totdeauna sânt românești, și roși de patimi politice, întârziem par- că s'o facem, datoria D-Voastre, a tineretului, a generației care se ridică cu inima curată, este să o desăvârșim.

Acest gând să vă fie totdeauna scump tuturor.

Prof. N. Drăganu.

Distanța socială

În studiul sociologic al distanțelor problema ce urmează să tratăm acum este, în afară de orice îndoială, cea mai de seamă, cea mai interesantă. Ea depășește câmpul științelor obiective și desinteresate pentru a domina pe o potrivă practic și teoretic. Rangul ei e polivalent — sociologic, politic, etic și mai ales de concepție de viață, de filosofie socială și de trăire în societate. De aceea n'am să nu spun că nu amestec evaluări cu constatări, că nu înlocuiesc uneori faptul împiedecat cu sloboda dorință de mai bine, că unei prezentări reci și savante n'ași prefera verbul înflăcărat de apologie sau ura reținută și violentă a rochizitoarelor. Și totuși. Oare nu e blestemul științei sociale să-și refulse stăpânitor indignările, să-și îndiguiască orice judecată de evaluare, înfățișându-se doar în crusta uscată și decolorată a adevărului de constatare, adeseori negarantat de nimic?! Și, încăodată, nu totuși. Blestemurile se pot schimba și în binecuvântări. Obiectivitatea cerută de alții, de ceilalți, nu acoperă întotdeauna însăși adevărul. Adevărat adevărul pur, care când e vorba de chiar viața noastră nu poate fi niciodată un adevăr rece și străin, ci un adevăr cald, un adevăr al nostru, născut din durerea noastră, din umilinta și din setea noastră de dreptate și perfecționare. O analiză stăruitoare și independentă, cu egală dragoste pentru adevărurile științei și realitatea ce studiem, poate să însemne, nu odată, revărsări de lumină plină. Noi atâta putem. Reformatoilor practici, luptătorilor sociali le revine sarcina ultimă și cea mai grea — să curme un rău, când există, să realizeze o dorință când e dreptă.

Oamenii sunt toți deopotrivă. Prin prezența lor pe pământ, prin identitatea lor de esență, prin rațiunea și spiritualitatea lor, de aceeași structură. Din om, tu, om, să nu-ți faci unealtă; din semenul tău om, neom, pentru că și tu și el sunteți scop în sine, cu egale drepturi de a vă aparține singular. Acest adevăr e un imperativ catego-

ric al rațiunii practice. O spune un mic burghez și mare filosof: Kant. Dar planul imperativelor, fie cât de categorice, este altul decât cel al realităților vii, al realităților de fiecare zi. Oamenii, cu „perspective de broaște“, cu „apetituri tari“, cu „îmbolduri nedisciplinate“ în anarhia psihismelor nediferențiate au creat distanța socială, depărtarea dela semen la semen, neînțelegera, ura, invidia, disprețul și lupta între egali. *Homo homini lupus* — rostea sentențios Hobbes. Limbajul acesta e prezent în toate păturile societății ținute la distanță, scoborite sub drepturile lor, sub demnitatea lor. — Intr'adevăr, oamenii trăiesc dela începutul cunoscutelor începuturi ale lor pe tabere, în caste și clase suprapuse, pe partide și mai ales divizați în conducători și conduși (ceea ce e de acceptat), în stăpâni și supuși, cu corelatele lor greu de evitat și greu de suportat, în bogați și săraci, exploatați și exploatați, umilitori și umiliți, nedrepti și neîndreptățiți, sbiri și martiri. „Istoria tuturor societăților de până azi este istoria luptelor de clasă“ — constată K. Marx și Fr. Engels în celebrul „Manifest comunist“ (1848). Iar K. Kautsky adaogă: „Formele luptei se schimbă și ajung din ce în ce mai înalte, din acte răslețe de desnădejde sălbatecă ajung acțiuni plănuite ale unor mari organizațiuni, antagonismele rămân însă și devin din ce în ce mai aspre.“ Nici o direcție n'a înfățișat în științele sociale cu atâta putere de adevăr, plasticitate, durere, pasiune și nobilă indignare depărtările create de oameni și consecințele grele ale acestor depărtări, ca marxismul. Chiar terminologia e dintre cele mai pregnant distanțiale. Muncitorul devine sărac lipit pământului; el se coboară tot mai jos sub condițiile propriei sale clase“. Sau „puterea politică în înțelesul ei adevărat este puterea organizată a unei clase pentru apăsarea alteia“, — iată fraze înfățișate la fiecare cotitură de gând în lucrările socialiste. Și ele exprimă de cele mai multe ori exact structura societăților omenești pe un

principiu de depărtare prin antagonism, subordonare, exploatare și nedreptate.

Dar să procedăm ceva mai metodic. În loc de o definiție puțin grăitoare, prefer un exemplu viu și colorat care să ne plaseze în problemă prin trăire și intuiție. Il găsim într'o seriare germană (Willy Gierlichs: *Kategorische und persönliche Distanz*, 1928.) Autorul întră cu alții în sala de dans a unui săt din populație amestecată: muncitorească și țărănească. Muzica era tocmai în pauză. Toți stăteau. Iabia imediat faptul că la mese ședeau numai țărani sau numai muncitori. Chiar sala era împărțită pe mese muncitorești și țărănești. Când începu muzica deosebirea se rupse, granițele căzură; oamenii se invitau reciproc și fără preferință la dans, dar până atunci deosebirea fusese dintre cele mai aspre și mai bine marcate. Iată un fapt divers care ne deschide perspective largi spre o lume care trăiește pe pături cu rupturi greu de trecut între ele, cu o distanță socială precis și chiar supărător definită. Cazul citat nu este însă o excepție. Care dintre noi, sub înrăurirea educației, sub teroarea opiniei sociale (care în realitate este opinia clasei noastre) nu ne-am jenant să stăm de vorbă cu un muncitor de fabrică prost îmbrăcat, sau cu un țaran într'o stradă sau un local cercetat de „lume bună“ și, rușinându-ne poate interior, n'am ocolit privirea unui prieten de altădată acum „rău famat“. Să se gândească fiecare de câteori în viață sub teamă privirilor celor de-o seamă n'a tratat urit și nedrept și n'a ținut la distanță semenii de ai săi, fără alt motiv decât că s'ar putea „face de răs“. Nu insistăm. Faptele sunt unanim cunoscute și recunoscute. Democrația cu principiile ei egalitare și libertare a sfărâmat osatura rigidă a treptelor de netrecut, dar, cu o altă mobilitate, e drept, a păstrat distanțele în toată varietatea lor dăunătoare. Ce trebuie să reținem în știința societății e lipsa de unitate armonioasă a vieții sociale de până acum. Manierele de distanță constituiesc antagonisme acute între stările sociale (v. pentru amănunte G. Duprat: „Les Classes sociales“ 1928), bariere grele cari grănițuesc lumi adeseori cu punțile ridicare, înrăiri inutile și neînțelegeri păgubitoare. Duprat menționează just: „În toate chestiuni-

le sociale nesocotirea atât de frecventă a factorului moral joacă un rol considerabil și creiază antagonisme adeseori mai grave decât opoziția intereselor curat economice“ (op. cit. p. 14). Ești gata să ierți cuiva că e bogat, dar că te tratează „de sus“, că te privește „peste umăr“, că te disprețuește“, nu.

Odată liniile de distanțare create, viața socială se orânduiește după ele. Sunt prea multe faptele de acest fel ca să le cităm barem în cadrul unui articol. Treceam în revistă pe cele mai interesante. Nicăieri nu există o singură morală socială. Cea mai grea consecință a distanțelor sociale este divizarea, sfărâmarea chiar a tratamentului moral. A. Vierkandt găsește trei morale sociale după cum cineva este părtaș al grupei noastre, al societății mai mari, dar totuși în legături cu noi, sau străin complet de noi. În primul caz morala e completă, solidaristă, cu un caracter de sacrificiu și dăruire, în al doilea morala, dacă se mai poate numi așa, are mai mult un caracter de drept, e legală; în ultimul, omul e pur și simplu ca lucrul (Sachmoral). (v. Gesellschaftslehre ed. II. 1928 p. 394 și urm.) El cunoscută ca un răsunset filosofic al vremii sale împărțirea moralei după Nietzsche în morală de sclavi și morală de stăpâni. Nietzsche propovăduia ultima (V. Așa grăit-a Zarathustra) ca o distincție a supra-omului — în realitate ea există pur și simplu. O pagină luată la întâmplare din Marx ne înfățișă:

în toată goliiciunea ei realitatea aspiră a capitalismului stăpânitor reducând omul prin munca lui la element de marfă. „Utilizarea forței de lucru, iată munca. Cumpărătorul forței de lucru o consumă, făcând pe vânzător să muncească. Acesta din urmă devine astfel forță de lucru manifestată prin acțiune, ceeace nu fusese până atunci decât putere.“ (Das Kapital, Cap. V.) Munca se cumpără, muncitorul e element de schimb ca oricare altul: un plug, o farfurie sau un ceas de buzunar. Nici un fel de diferență, afară de jocul valorii după necesitățile pieții. Unde e morala de sclavi? Nietzsche nu-i decât un apologet al capitalismului în ascensiune, deghizat în filosof, e un gânditor burghez.

O altă consecință e divizarea politică și socială pe partide. Ce e un partid? Definiția cea mai complexă pe care o cunosc e a profesoru-

lui D. Gusti: „partidul politic este o asociație liberă de cetățeni, uniți în mod permanent prin interese și idei comune, de caracter general, asociație, ce urmărește în plină lumină publică a ajunge la puterea de a governa pentru realizarea unui ideal etic social“. (v. Partidul politic. Ed. I. S. R.) Și tot D-sa precizează: „Un partid politic are totdeauna rădăcini adânci, necesare, în viața socială, anume atât în substratul ei economic, concentrate sub formă de interese, cât și în cel sufleteș, cristalizate în idei.“ „Antagonismul partidelor... își are rațiunea socială în antagonismul intereselor și ideilor contradictorii ori opuse sociale.“ La baza partidelor stau distanțele sociale. Și, W. Riehl menționează foarte bine că fiecare stare socială tinde să guverneze, să stăpânească pe celelalte, dar nici aristocrații, nici burghezii, nici țărani n’au avut vreodată tendința să atragă întreaga societate în cercul stării lor sociale pentru că s’ar fi nimicuit pe ele înșile (întrucât existența lor rezidă tocmai în această opoziție și delimitare). (Die Bürgerliche gesellschaft, 1858). Deci nici un partid de guvernământ de până acum nu și-a pus programatic desființarea distanțelor, ci dimpotrivă le-a întărit ca să-și mențină propria existență. Singura excepție o face socialismul ca reprezentant al societăților viitoare.

Problema mai prezintă însă un aspect interesant în mecanismul de apropiere al distanțelor. Castele sociale (cari sunt un principiu răspândit de organizație socială în anumite faze de dezvoltare) nu permit nici un fel de trecere dela una la alta. Ele sunt sfere ermetice închise. (V. C. Bouglé: Essai sur le régime des castes.) Aici deci problema nu se pune. Clasele sociale străvechi, bazate pe ereditate, au un caracter apropiat de al castelelor. Azi în societățile europene clasele au porțile larg deschise. Între ele depărtările deși bine marcate, totuși nu sunt prea mari. Aceasta dă naștere la o mobilitate socială foarte vie, mai ales în sens „vertical“. Ascensiunea repede a celor de condiție inferioară favorizați de împrejurări sau căderea celor din treptele superioare — sunt fenomene întâlnite la fiecare pas. (P. Sorokin: Mobilitatea socială 1927, cit. de Duprat.) După războiul mai ales, evenimentele s’au precipitat într’o vâltoare de răsturnări sociale din cele mai frapante. Ca feno-

mene mai isbitoare: „cascada tronurilor“ și participarea la conducere a elementelor celor mai de jos (mai ales în Rusia). Tot aici trebuie să amintim de una dintre legile imitației stabilite de G. Tarde: legea cascadelor. (Les lois de l’imitation.) Clasele sociale erarhizate își au stilul lor de viață caracteristic. Bazați pe acest fapt indivizii din clasele inferioare tind să imite pe cei din clasele superioare ca să se confunde și identifice cu ei. Moda cade de sus în jos. Legea aceasta, deși ingenioasă ca tot ce a scris Tarde, este însă falsă. Dacă n’am aminti decât încercarea contrară a claselor cu număr redus de membri de a se comporta cât mai la fel cu cei de jos, dar numeroși, în sistemul democratic al sufragiului universal. La noi, de ex., portul hainei țărănești de către unii politicieni ca un omagiu maseilor de alegători în mare majoritate țărani, sau batista și alte fantezii de culoare roșie pentru alegători muncitori.

În sfârșit, pentru că problema în ansamblu e pusă, putem încerca să indicăm câteva dintre soluțiile ei practice și să stabilim mai ales ce anume trebuie soluționat.

Societatea prin natura ei înseamnă organizare. Asta o diferențiază de turmă, de castă sau masă. Din această cauză distanța este un principiu universal și necesar de existență socială, este semnul tipic, caracteristica definitorie a societății în genere. Iată afirmația care trebuie să stea la baza oricărei discuții în marginile realității. Reforma socială care n’ar ține seama de acest fapt, părește domeniul experienței, trece în tărâmul utopiei, al irealizabilului. Însă între o cumpănire justă și între o exagerare restăpănită sunt deosebiri și trepte ce nu trebuiesc niciodată străbătute. Distanța socială așa cum o întâlnim în experiența istorică — determinată strictă a timpului — se prezintă cu enorme diformări, cu fețe prea mult exagerate. Problema practică consistă deci într’o dreaptă echilibrare a depărtărilor între oameni (Soluția anarhistă cere desființarea oricărei puteri de stat, a oricărei stăpâniri — dar ea nu și-ar avea aplicabilitate decât într’o omenire ajunsă la cel mai mare grad de perfecționare, fiecare om să fie o personalitate morală în sens Kantian — autoritatea exterioară, eterononă, să se interiorizeze, să devină autonomă. De aceea n’ci o soluție

care cere îndepărtarea oricărei conduceri, ruperea barierelor între conducători și conduși — nu este decât un vis, nu urmărește decât o himeră. — Soluția democratică crede că desființează depărtările supărătoare prin principiul libertății și al egalității de drept, cele două mari achiziții ale Marelui Revoluții franceze. Democrația degenerază însă foarte repede în demagogie (fapt pe care îl observa încă și Aristot, v. Politica) și mai ales într'un abuz al principiului individualist care desființează pe deoparte chiar puterea publică ce ar trebui să-i garanteze integritatea (v. R. Hubert: *Le principe d'autorité dans l'organisation démocratique*. Paris 1926) și care pe de altă parte, prin aplicarea lui generală, aduce elemente contradictorii în constituția aceleiași societăți. Pe baza aceasta s'a făcut critica democrației în anii de după războiu și s'au făcut două mari încercări — încă în plin curs de dezvoltare — de a o înlocui prin noi formule de organizație socială: fascismul și comunismul. Primul încearcă să redea societății autoritatea necesară, să dea omului cuprins în corporație, mai multă importanță decât omului în calitatea lui de om pur și simplu. Cel de al doilea, pe bază marxiste, așteaptă: fericirea socială dela desființarea proprietății individuale, piedica cea mai mare, cea mai grea de învins în drumul de izbândă al ideilor egalitare și libertare. — Firește că fiecare dintre soluții are câte o parte mare de adevăr, fiecare căutând să înlăture barem o parte din multiplele depărtări cari rod ca o boală grea omenirea zilelor noastre și au ros omenirea tuturor timpurilor. O conducere este necesară — dar conducerea să aparțină celor mai buni, celor mai capabili, celor mai deștepti. Depărtarea prin selecție dreaptă nu mai este o povară pentru nimeni. Dar clasa umiliților, a neîndreptățiților, a celor cari n'au de lucru sau mor de foame, a exploataților de tot felul trebuie să dispără. În jurul acestei probleme cresc azi toate idealurile sociale — idealuri cari deschid noi orizonturi de lumină și frumusețe omenească.

Traian Herseni

Arnold Van Gennep și metoda în problema riturilor

Arnold Van Gennep este una din figurile de seamă ale științei etnografice și sociologice contemporane. Lucrările sale științifice pot fi împărțite în două categorii: lucrări de etnografie și lingvistică, cari conțin bogat material de fapte, și cari formează adevărata sa contribuție științifică și lucrări teoretice în cari etnograful este depășit de sociolog. În prima categorie, remarcabile sunt studiile întreprinse asupra credințelor și obiceiurilor populare franceze în Savoia și anume:

1. *Du berceau à la tombe;*
2. *Cérémonies périodiques;*
3. *Contes, légendes et croyances;*
4. *La vie sociale et artistique.*

Au urmat apoi lucrările: *Notes comparatives de folklore savoyard și Le folklore des provinces rhénanes*. Societățile primitive au format obiectul unor studii cari, deși cam vechi astăzi, pot forma încă o interesantă lectură pentru noii cercetători. Astfel sunt: *Tabou et totémisme à Madagascar*, *Mythes et légendes d'Australie*, *En Algérie*. În afară de aceste lucrări de etnografie Van Gennep a adus contribuția sa sociologică în teoretizări asupra diverselor probleme ale vieții sociale încercând să desprindă legi; în această a doua categorie Van Gennep explică fenomenele sociale, în timp ce în lucrările mai sus pomenite întrebunțează o metodă strict descriptivă. Astfel în *L'état actuel de problème totemique* face o expunere istorică asupra diverselor teorii emise asupra totemismului și la sfârșit încearcă să dea o soluție; aceasta este una din lucrările în cari contribuția personală nu e prea mare. În *Les rites de passage*, lucrarea sa capitală, desvăluie identitatea structurală și funcțională a riturilor dela naștere, botez, nuntă, înmormântare. *La formation des légendes* nu mai puțin importantă lucrare, arată origina și distribuția legendelor. În afară de aceste studii unitare, discuții teoretice variate și bogate conțin cele șase volume: *Religions, mœurs et Légendes*; aci se găsește adunate articole și conferințe făcute în delungul activității sale științifice. Van Gennep a condus *Revue d'ethnographie et sociologie*, revistă de un

deosebit interes în domeniul cercetărilor sociale. În ultima vreme, prin tipărirea cărții *Le Folklore*, Van Gennep a prezentat clar, condensat și convingător, metoda sa ca punct al unei îndelungate experiențe. În această carte însă se evidențiază și mai puternic, etnograful Van Gennep.

După această scurtă expunere asupra operei, să vedem acum care este punctul său de vedere în problema ce ne interesează. Van Gennep consideră ca obiect al etnografiei, studiul științific al grupărilor omenesti atât al celor primitive, cât și al celor evolute și civilizate. Metoda de cercetare a diverselor fenomene și probleme sociale, nu este una; etnografia ca și alte științe pozitive întrebunțează trei metode: metoda observației, metoda istorică și metoda comparativă. În cercetarea unui fenomen social Van Gennep se folosește de toate aceste trei metode, dar nu deopotrivă, nu ca de instrumente de însemnătate egală.

Van Gennep, fiind în primul rând etnograf, fiind un cugetător și clarificator de fapte vii și actuale, în mod natural a tins să pună accentul pe metoda observației directe. „Oricine voeste să se intereseze de folklor (în sensul larg de studiu al popoarelor) trebuie să părească mai întâi atitudinea istorică, pentru a adopta atitudinea zoologuștilor și a botaniștilor, cari studiază animalele și plantele vii în mediul lor la fel viu; deci înlocuirea metodei istorice prin metoda biologică.“)

Aceasta este prima și cea mai importantă metodă în cercetările de etnografie, aceasta este metoda prin care Van Gennep a realizat lucrările sale în cari printr'o expunere strict descriptivă, reconstitue și prezintă fapte sociale vii.

Totuși faptul social de astăzi are legături cu cel de ieri și conține germenele faptului de mâine. Van Gennep reduce importanța metodei istorice, dar nu o exclude; metoda istorică pentru el este o metodă ajutătoare a metodei secundare, dar fără de care totuși faptul social nu ar putea fi studiat, deoarece fap-

1) *Le Folklore*, pag. 33.

tele actuale nu au o existență în sine, o existență independentă, fără nici o legătură de succesiune. Etnografia trebuie să-și adapteze metoda istorică pentru a nu ajunge la o simplă colecționare de antichități și curiozități inutile ca **Paul Sébillot** în lucrările sale asupra Bretonilor. Metoda istorică în etnografie este „a situa observațiunea făcută în momentul necesar al seriei pe care o putem numi, lanțul tradițional.”²⁾ Prin metoda observației directe și prin metoda istorică putem studia un fapt social atât din punct de vedere static, cât și dinamic.

Aceasta în cazurile când studiem fapte, fenomene sociale speciale; atunci când însă, avem de studiat fenomene sociale generale, avem nevoie de un alt instrument metodologic, metoda comparativă ne pune la îndemână acest instrument. Această metodă compară fapte de același ordin peste timp și spațiu în societățile omenești. Este ceea ce a realizat în deosebi școala antropologică engleză prin **E. B. Tylor** și **J. Frazer**, iar în Germania **Manhardt**. Această metodă a adus însemnate contribuții în toate științele sociale, în teoria artei și în ultima vreme în psihologie. Exagerările nu au lipsit însă nici de aci; prin tendința de a desprinde în viața socială elementele dominante, s'a ajuns la o generalizare care a dăunat studiilor sociale. O seamă de lucrări au dovedit sisteme artificiale cari au fost produsul unei „aplicări integrale și exclusive a marelui principiu al acestei metode care este: a studia fenomenele în afara condițiilor de timp și loc.”³⁾

Era necesară o limitare și o justă mănuire a acestei metode. Sociologia este știința care a realizat acest lucru. Van Gennep este unul din aceia cari au luat atitudine contra deformărilor prin exagerarea principiilor metodei comparative. Cu acest scop el a formulat o metodă particulară, o metodă elaborată în urma experienței sale de cercetător al faptelor vii sociale; această nouă metodă se referă în deosebi la studiul credințelor populare și a actelor rituale. Cuvântul metodă are un conținut vast, de aceea Van Gennep precizează, spunând că întrebuințează acest cuvânt, dar aci el nu are decât sensul

de a indica, de a desemna **trei procedee tehnice de lucru**, a căror rezultate au fost remarcabile în problema riturilor și a științei religiunilor în general.

Aceste trei procedee tehnice sunt:

- 1) **metoda faptului născând;**
- 2) **metoda etologică sau a mediului natural;**
- 3) **metoda secvențelor sau a raportului de succesiune.**

Metoda faptului născând este o adaptare, în știința religiilor și în etnografie, a metodei care în științele naturale „constă în a provoca un fenomen pentru a-l studia și în psihologie a urmări toate fazele unui fenomen mintal în momentul însăși unde aceste faze se prezintă observației.”⁴⁾ Prin această metodă noi avem posibilitatea ca atunci când studiem fapte sociale vii; fapte cari sunt în proces de evoluție, să prindem prin observație, geneza și întreaga dezvoltare a acestor fapte sociale. Un interesant exemplu de aplicare a acestei metode îl avem în cartea lui **Bechterew**, **Sugestia și rolul său în viața socială**; savantul rus, printr'un interesant material, a arătat modul cum nasc ereziile, sectele și religiile în Rusia. Această metodă ne scapă de păcatul ce-l poartă exagerarea metodei istorice în studiul fenomenelor sociale când din prea marea atenție asupra trecutului nu se surprinde faptul viu ce se petrece sub ochi. Van Gennep propune metoda faptului născând pentru că prin ea ne putem da seama că orișice eveniment prezent, orișice fapt viu actual, are o mare importanță teoretică dacă îl raportăm la viitor și că același fapt poate aduce totodată lumini în cunoașterea trecutului. Aceasta n'au înțeles-o cei ce utilizau metoda istorică în cercetarea faptelor sociale, limitându-se la cadrele fixe ale unui moment dat.

Metoda faptului născând, în alte științe este de mult cunoscută și cu ușurință întrebuințată; așa avem științele fizice, unde experimentul are scop de a provoca, de a face să nașcă fapte pentru ale observa geneza. În viața socială o aplicare a experimentului este mult mai dificilă și cu rezultate mult mai îndolnice. Economia politică este știința socială care a făcut mai mult uz de această metodă; pare chiar că a devenit o aplicație obișnuită. În etnografie Van

Gennep crede că experimentul este greu de realizat, dar nu imposibil; ceea ce însă remarcă el și supune atenției noastre, este studierea unui fapt social, prin această metodă, în desfășurarea lui naturală. Să cercetăm un fapt, așa cum un psiholog urmărește toate fazele de evoluție a unui fenomen mintal, dar acest fapt să fie prins în însăși cursul vieții sociale.

Pentru a ajunge la roade bune prin această metodă, trebuie să nu ne scape din vedere și să notăm toți factorii determinanți ai fenomenului de studiat și în deosebi factorii genetici. Aceasta înseamnă că trebuie să studiem un fenomen în momentul unde el se produce; azi a studia fenomenul social în momentul unde el se produce, înseamnă că nu trebuie să considerăm acest fenomen în el însuși, ci trebuie să examinăm „toate circumstanțele cari îl însoțesc, condiționându-le sau nu, adică în total, să examinăm mediul său. Și cum am văzut geneza faptului în chestiune trebuie să fie naturală și nu artificială, urmează că mediul pe care îl au în vedere este la fel, natural”⁵⁾ Cercetarea mediului natural a unui fenomen este ceea ce Van Gennep a numit **metoda etologică**. Încă din veacul al XVIII-a a fost întrebuințată această metodă; instituțiile erau considerate ca depinzând în deosebi de mediul fizic (clima la Montesquieu). Veacul trecut a mers pe aceeași cale, totuși au fost cazuri de puternică reacțiune când fenomenele sociale erau sustrate mediului care le-a produs, ceea ce constituit o mare lacună metodologică. În acest păcat au căzut însăși marii savanți ai școlii antropologice engleze, fascinați fiind de asemănarea spiritului uman pe diversele locuri ale pământului; aceasta cu toate că manifestele lor metodologice cereau studierea fenomenului social în cadrul vieții naturale. J. G. Frazer se pare că s'a supus mai mult acestei metode; el a explicat în lucrarea sa **Le rameau d'or**, cum cercetând condițiile tehnice ale Asiei Mine, a putut să dea o interpretare câtorva rituri și ceremonii locale. În același mod a cercetat **Strehlow** triburile primitive australiene.

Să vedem acum în ce constă al treilea procedeu tehnic, **metoda secvențelor sau a succesiunii fapte-**

²⁾ Le Folklore, pag. 35.

³⁾ Religions, moeurs et légendes. Vol. IV. pag. 59.

⁴⁾ Religions, moeurs et légendes. Vol. IV. pag. 61.

⁵⁾ Religions, moeurs et légendes. Vol. IV. pag. 68.

lor. Iarăși studiul societăților primitive a dictat această metodă; faptele sociale aci se prezentau atât de strâns legate între ele ca expresiunea aceluiaș suflet colectiv unitar, încât studiul lor izolat nu ducea decât la o totală neînțelegere. Această considerațiune este în deosebi valabilă pentru categoria de fapte numite acte rituale, adică rituri și ceremonii. O ceremonie nu are sens dacă nu o cercetăm în cadrul întregului cult colectiv; dar și mai mult este legat actul ritual particular de totalitatea ceremoniei în care este executat. Așa că sensul particular nu poate fi obținut decât determinând în primul rând raportul său cu toate celelalte elemente ale ceremoniei. Van Gennep numește metoda secvențelor acea metodă „care nu studiază fiecare rit și fiecare temă mitologică sau populară decât în raportul său cu ceace îl precedă și cu ceace îl urmează⁽⁶⁾” orice abatere dela această regulă poate aduce după sine o falsă interpretare. Studiul complet al condițiilor, al mediului natural și social a unui fapt, sunt o necesitate a justei interpretări. Că metoda secvențelor este o metodă care se impune în mod necesar este faptul că un acelaș rit, chiar dacă rămâne identic, își poate schimba sensul după locul în care este împlinit în cadrul ceremoniei totale; dar nu numai atât: acelaș rit își schimbă sensul după cum este plasat și executat într-o ceremonie sau alta. Vedem dar că această metodă este impusă de natura faptelor sociale; marii cercetători au întrebuintat-o cu mult folos. Astfel Mannhardt în *Les rites d'aspersions* ale diferitelor societăți primitive și evaluate, Van Gennep în ale sale *Rites de passage* în Savoia și în deosebi Durkheim și școala sa, în interpretarea riturilor australiene, au folosit metoda secvențelor.

Aceste trei metode, sau trei tehnici după expresiunea lui Van Gennep, au fost aplicate la noi în monografiile sociologice ale dlui prof. D. Gusti. Cum au fost aplicate și rezultatele pe cari le-au dat în cadrul metodei monografice nu e locul să vorbim aci. Definitiv rămâne: că orice cercetător al vieții sociale la teren nu se poate scuti de aceste metode cari se impun dela sine.

Paris, 1931.

Ernest Bernea

⁶⁾ Religions, mœurs, et légendes. Vol. IV. pag. 77.

DI Nicolae Iorga ca pedagog

— Câteva aspecte —

Celui care patruzeci de ani, fără întrerupere, a fost dascălul și îndrumătorul tineretului, spre binele patriei, aduc prinos de recunoștință și admirație, membri Seminarului de Pedagogie Teoretică din Cluj, de sub conducerea dlui prof. O. Ghibu.

În momente, când viața românească triumfă prin iscusința de a-și canaliza cât mai efectiv forțele de creație și achizițiile latente, în realizări practice, un pioner al aspirațiilor noastre, cum a fost și este d. prof. Nicolae Iorga, credem, că nu poate fi sărbătorit altfel, decât încercând să desprindem, câte unul din sunetele pline de conținut, care împodobesc simfonia nespuse de bogată a activității sale. Menționăm că dl Iorga, nu este un pedagog teoretic, pentru teorie, ci întreaga-i convingere pedagogică, găsită în publicații ocazionale, este o emanație spontană a preocupărilor ce le-a avut continuu, asupra modului cum se desfășoară opera educativă, în mijlocul neamului său și a felului cum educatorii noștri înțelegeau să realizeze o cultură românească.

Gândul marelui dascăl, se identifică în fiecare clipă, cu impulsul puternic, de a realiza, ca un „ce” imperios, cultura superioară a mulțimii. Și torcându-și idealul timp de 40 de ani de plină activitate misionară, la vârsta de 60 ani, desprinde încă neobosit posibilități noi de înfăptuire, pe terenul bogat al culturii națiunii sale. Opera sa imensă, e animată de o trăsătură esențială: nivelul cultural, necesar poporului nostru, pentru a-și păstra demnitatea și conștiința națională și pentru a fi capabil de noi ideale, în serviciul cărora el să știe pune toată puterea sa de creație spirituală, unica armă superioară care îi dă dreptul de existență în constelația celorlalte popoare. „Ne trebuie o cultură a tuturoră de sus până jos, pe toată întinderea României, o cultură care să fie a noastră și nu furată — adusă dela alții, care se reduce la o simplă maimuțăreală. O nouă epocă de cultură, sau altfel vom muri.”⁽¹⁾ Această cultură ce înseamnă „aflarea și întrebuintarea potrivită a formelor superioare, de

cari o anumită viață are nevoie”, cristalizată în concepția și voința dlui Iorga și-a găsit reazămul necesar realizării, într-o concepție tot atât de reală despre educație.

Realizarea de cât mai multă cultură, reclamă o educație cât mai integrală, aplicată potrivit nevoilor vremii. Străduința aceasta trebuie să o depunem pentru o pregătire cât mai desăvârșită pentru viață. În ce privește viața noastră are nevoie de un element național: dezvoltarea conștiinții și solidarității naționale; și de un element moral: îndreptarea vieții spre un ideal spre un nivel mai înalt. Din această cauză educația va trebui să ia în deosebi aceste directive, urmărind „să creieze un om nou pentru vremuri nouă”. Să facă pe om capabil în împrejurările în care trăește, de fapte mari, de îndevăzări și învățături, vrednice moștenirii, lăsate celor ce vor veni în urmă. Pentru aceasta, tineretul trebuie educat în sensul unei vieți mai înalte. Alături de cunoștințe, în sufletul tineretului, trebuie strecurat un idealism curat, care să-l ridice deasupra, nu a realității, dar deasupra elementelor josnice ale acestei realități, în mijlocul cărora el să rămână curat și neîntinat. Scurt: educația trebuie să creieze în elev „un suflet moral, omenos, modest, idealist, amonios, deplin și îndrăzneț”, capabil de cel mai de seamă și mai dificil de îndeplinit lucru, de mărturisirea și împlinirea permanentă a adevărului, calități pe cari apoi, să le știe pune în serviciul patriei și națiunii sale. Numai prin astfel de educație putem ajunge la solidaritatea națională, atât de necesară unei bune propășiri, oricărui popor.

Ori, care instituții pot pregăti mai bine, în sensul acesta tinerele generații, decât biserica și școala? Se adresează preoților și învățătorilor: „Voi sunteți cei d'întăiu oameni din satele voastre. Nu sunteți negustori de rugăciuni sau atestate școlare. Sunteți sfătuitorii și îndrumătorii chemați. Pe căile legale, voi și nu alții, trebuie să îndreptați spre o mai bună stare pe frații voștri țărani, pentru care aveți răspunderea.”⁽²⁾ Vom urmări

¹⁾ O nouă epocă de cultură. Semănașorul, a. 1903, pg. 312.

²⁾ Către preoți și învățători. Neamul Rom. 1907, pg. 2.

rolul pe care-l are școala în viața unui popor.

Școala, începând cu cursul primar și până la Universitate, are un rol prin excelență educativ. În vederea acestui scop, ea trebuie să răsară din nevoile și pentru nevoile unei realități sociale, ce formează o națiune. Școala noastră trebuie să ne servească interesele noastre vitale. „Ea trebuie să fie practică, răspândindu-se pretutindeni, amestecându-se în societate, pentru a o domina. Din mijlocul lucrurilor însăși ea vorbește despre lucruri, cum din mijlocul oamenilor chiar, trebuie să vorbească despre oameni. Școala trebuie să iasă din școală³⁾ fapt ce într'adevăr se observă deja, în plin curs, căci în locul formalismului Renașterii, apare însuși fondul: viața, care cere să fie studiată. Atenția școlii se îndreaptă spre viața românească, pentru a o perfecționa. „Școlile noastre sunt chemate să formeze suflete românești. Școlile particulare sunt datoare a primi spiritul național românesc, singurul pe care-l putem îngădui, în România.“⁴⁾ Pentru formarea acestui spirit trebuie să conlucreze toate materiile de învățământ, părăsind punctul de vedere al înmulțirii cunoștințelor. „Orice materie de învățământ, să fie înainte de toate un element de educație națională în sens integral; nici unei științe nu-i e permis să rămâie în compartimentul ei de specialitate. Nici o știință nu poate să aibe numai utilitatea sa pedagogică, de a da avânt minții omenești, de a o face mai elastică, ci știința ca și studiul limbii și al scrisului românesc, ca și toate celelalte studii la olaltă, trebuie să contribuie a forma mîntea omenească întregă a unei societăți, menite să trăiască pentru prima oară o viață omenească întregă, și ea.“⁵⁾

Acest lucru trebuie să-l înțeleagă și profesorii, pregătind pe elevi, cu toată iubirea, pentru stăpânirea asupra vieții și întrebuintarea rodnică a cunoștințelor câștigate și păstrate, pentru binele națiunii. În vederea acestui scop ce formează o misiune, profesorul trebuie să aibă vocație să fie „un artist creiat pentru arta sa“. El trebuie să poseadă

pe lângă cunoștințe temeinice, un fel de pedagogie, care e cuprinsă numai în suflet, „care începe cu iubirea, continuă cu iubirea și se mântue cu iubirea.“⁶⁾

Profesorului trebuie să i se lase mai multă libertate de acțiune. Seminariile pedagogice, cât și forurile superioare, e de ajuns dacă-l ajută, să parcurgă drumul inițiat de el, decât să-i indice un drum comun, pe care e obligat să meargă. Munca profesorului mai trebuie ajutată de o serie întreagă de mijloace didactice. Astfel, cărțile de școală nu e de ajuns „ca ele să fie bine informate și cinstite, ci ele trebuie să fie frumoase și să pregătească pornind din fiecare specialitate, un suflet moral, omenos, idealist, armonios al copilului.“⁷⁾ Excursiile ce „au menirea de a da fiecărui mândria ce rezultă din toată frumusețea naturală și toate comorile de artă ale României și țărilor românești.“⁸⁾ Muzeele și alte colecții să stea la dispoziția elevilor.

Lupta cea mai mare trebuie dată pentru eliberarea însăși a învățământului de sub influența clubului politic și întrucât se poate, de sub rigoarea centrului superior, cu inexorabile programe și nelipsite inspecții și restricții. Învățământul trebuie să fie mai mult o producție spontană, decât creația unei legi. În această privință sunt demne de urmat universitățile și sistemele de învățământ medievale, unde elevii aveau libertatea de a-și alege profesorul, fără să fie nevoe să treacă peste o mulțime de trepte și impedimente. Atunci nu era deosebirea fundamentală dintre Universitate și Gimnaziu, lucru foarte bun și cu îndoit avantaj, pentru că prin conviețuirea studenților cu elevii, studenții deveniau mai tineri, mai vioi, nu așa bătrâni cum sunt azi, iar elevii deveniau mai demni, cu o conștiință de sine mai accentuată. Acest sistem, e practicat astăzi în America (cu un real folos), unde „elevul ca mic animal obraznic, nu e cunoscut“.

Învățământul nostru cu trei grade, riguros distincte (primar, secundar și superior) și cu un program foarte încărcat, are nevoie de o radicală simplificare, pentru-

că nu e conform, nici cu spiritul uman și nici cu nevoile noastre actuale. Astfel ne-am putea lipsi foarte bine de cursul secundar, adăugând cursului primar câteva clase și studii complimentare, de istorie universală, de botanică, de zoologie și de mineralogie elementară, așa că elevul ar putea trece deadreptul la universitate, unde alătura de profesorul universitar se poate forma deplin pentru viață. Pentru învățarea limbilor străine se va crea un curs special. Ce se face azi, în școala secundară, e prea mult și fără prea mare utilitate, învățându-se unele studii (istoria-geografia) de două ori, ceea ce e absurd. Nu numai atât, ci de multeori e chiar dăunător copilului, sguduindu-i credința, ceea ce însă n'are nimeni dreptul să o facă. Vom servi cu mult mai bine interesele, atât ale copilului, cât și ale poporului nostru, dacă în locul cursului secundar vom institui: „o școală primară, reală, practică, cruțătoare, plină de lumină și de iubire. O întregire a ei, care ar duce mai departe decât întâiele cunoștințe. O școală de limbi străine (unde să se învețe serios îndeosebi limba franceză, engleză și germană), pentru băeți o palestră de gimnastică, pentru fete un atelier de arte utile și de arte de agrement. La capăt marea universitate liberă a adevărarilor științifice, de care se pot apropia numai minți limpezite în trupuri, care au trecut de criza creșterii.“⁹⁾

Numai astfel conceput învățământul școlii și-ar avea rostul, iar universitatea și-ar putea îndeplini adevărata ei menire. Această înaltă instituție care adună sub acoperișurile sale, într'o frăție deplină pe tineri și bătrâni, mari și mici, trebuie să fie în strânsă legătură cu societatea, căreia să-i fie de cel mai mare folos. „Știința de azi se primește dela universitate, și nu dela ministru, și atunci când publicul adult va deprinde drumul spre universitate, pentru a primi îndemnuri și cunoștințe speciale, numai atunci universitatea va fi legată de nevoile zilei, de viața națională.“¹⁰⁾ Dar pentru aceasta îi trebuie libertate de acțiune, fără care nu se poate crea nimic de seamă. De aci: „visul oricărui profesor, care are demnitate, nu nu-

³⁾ Muzei și vizitatori. Ramuri, 1922.

⁴⁾ Consfătuirea partidului național-democrat. Neamul Rom. 1910, pg. 807.

⁵⁾ Introducerea științelor în învăț. rom. Tip. Cultura Neam. Rom. 1919.

⁶⁾ Nevoia reînnoirii cunoștințelor istorice în inv. sec. Ed. Casa Șc. 1912.

⁷⁾ Cărți de școală. Semănătorul 1905, pg. 664.

⁸⁾ Excursii. Neam. Rom. Lit. 1911, pg. 466.

⁹⁾ O utopie didactică. Neamul Rom. Lit. 1909, pg. 829.

¹⁰⁾ Reformele de învăț. și d. Haret. Semănătorul. 1903, pg. 806.

mai pentru dânsul, ei și pentru corpul din care face parte, trebuie să fie Universitatea autonomă. Universitatea cu iubire și grijă de popor, care caută a înfrăuri prin toate mijloacele într-o direcție unitară și sănătoasă, dezvoltarea culturii naționale, din care Statul se poate folosi, în cercul său mai pozitiv, mai restrâns, mai apropiat de pământ. Această Universitate n'ar mai fi numai o clădire, un program, o serie de regulamente, un corp profesoral, având consiliile sale, Senatul său, rectorul său. Nu, ci, după datina cea mai veche și mai bună, ea ar fi a studenților, „cetățenii academiei“. Aceștia din urmă, ar fi în neconținute legături sufletești cu cei dintâi. Și unii și alții ar servi aceluiaș ideal care nu poate fi decât acela îndoit al științei și al neamului și și-ar da toată osteneala pentru a răspândi prin graiu și scris, prin predică în toate formele ei, acest ideal într-o societate nelămurită.⁴¹⁾

Acesta ar fi învățământul românesc ajuns la cea mai înaltă treaptă de dezvoltare. Până însă, să ajungă la acest stadiu, el a trebuit să lupte și să învingă multe neajunsuri și impedimente, ce i s'au pus în calea sa, în decursul timpului. Dată fiind situația politică precară a Țărilor Românești, subjugate, când de un popor, când de altul, și învățământul nostru va avea să lupte cu multe apăsări și influențe venite din afară, care toate l-au făcut să aibe o dezvoltare sacadată, aproape fără nici o continuitate consistentă. Din această cauză voind să urmărim firul dezvoltării sale, întâmpinăm multe dificultăți. Dl Iorga a reușit și aici să aducă mai multă lumină, urmărind pas cu pas, mersul învățământului românesc, ale cărui origini sunt: Școalele de episcopi, Școalele de dieci, de meserii, de caligrafie a lui Nicodim și Școala domnească, ale căror urme le aflăm deja în sec. XIV—XV.

Concluziile Dsale le-a cuprins în studiile: *Istoria învățământului românesc*; *Cel dintâiu învățător de ideal național*: Gh. Lazăr, etc.

Dar dl Iorga n'a urmărit istoric învățământul numai de dragul de a face istorie, ci pentru a scoate concluzii și învățături, pe cari să le aplicăm în prezent. Și dsa printr-o putere extraordinară de pătrundere a realității a știut să apli-

ce nevoilor timpului nostru, toate învățăturile ce ni-le furnizează necesarul teaur al trecutului. Fără să fie un pedagog consacrat, e totuș un pedagog teoretic și practic prin excelență.

D-sa și-a cristalizat ideile educative, care nu sunt meșteșugite, scoase la iveală cu multă migăleală de cercetări, ci sunt isbucniri tumultuoase, ale unui suflet mare și înțelegător al nevoilor vieții umane, în instituții, care îi vor purta pentru totdeauna numele. Universitatea populară și Școala de misionare, dela Văleni, sunt creațiile pentru răspândirea culturii în masele largi ale poporului, pentru

care a dovedit atâta dragoste și devotament. Iar Universitatea și Liga Culturală, unde de prezent este profesor, rector și președinte, vor avea întotdeauna de spus, un cuvânt de recunoștință, pentru acela, care a contribuit într-o atât de largă măsură la ridicarea și dezvoltarea lor, pentru ca apoi să poată servi cât mai bine cauza națională. Realizările dela aceste instituții dovedesc că dl Iorga e un profesor și apostol național (în felul lui Fichte), un animator de suflete, un entuziast, care însă înțelege să ducă până la capăt un lucru început.

Sever Stănilă
student în filosofie.

Europa centrală și criza economică actuală

Intre 19 și 21 Martie 1931, s'a întrunit, la Bratislava, Conferința regională a Grupărilor universitare din Europa centrală pentru Societatea Națiunilor, la care au participat delegați din Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Germania, Polonia, România, Ungaria și Iugoslavia, precum și observatori din Anglia, Belgia, Elveția, Franța și Italia. Federația Universitară Internațională pentru Societatea Națiunilor era reprezentată prin președintele său, d. Romulus Cotaru (România) și prin secretarul general, d. Jean Dupuy (Franța). Delegația română era compusă din domnii Victor I. Rădulescu-Pogoneanu, secretarul general al Grupării Universitare Române pentru Societatea Națiunilor și Anton Golopenția. La ordinea de zi a Conferinței figurau, pentru secțiunea economică, problema structurii economice a Europei centrale și a crizei de care suferă aceasta actualmente, iar pentru secțiunea de relații intelectuale, compararea intelectuală între statele Europei centrale și legăturile culturale dintre minorități și majoritate în cadrul vieții de stat.

În numărul din 15 Maiu al „Societății de mâine”, s'a publicat alocuțiunea domnului Victor I. Rădulescu-Pogoneanu, primul-delegat român, în secțiunea de relații intelectuale a Conferinței. Dăm acum expunerea făcută de același în secțiunea economică.

În mijlocul crizei economice pe care o străbate actualmente lumea, Europa ocupă o poziție deosebit de grea. Și în cadrul european, Europa centrală suferă, poate, cel mai mult.

Intr'adevăr, Europa se află strânsă, astăzi, între America — ce îi e superioară din punct de vedere tehnic și financiar —, Ru-

sia — de al cărei dumping are a se apăra — și, deja, Extremul Orient, care se deșteaptă. Trebuie să se adauge și presiunea unora dintre dominiile britanice, pentru a se avea tabloul complet al situației sale.

Care este deci caracterul acestei crize care, pe zi ce trece, devine mai chinătoare? El reese din examinarea cauzelor care au provocat-o.

Aceste cauze izvoresc, fără îndoială, din războiul mondial. Sdruncinarea generală care a rezultat din acesta e la origina întregului marasm actual. Și aceasta e adevărat mai ales în ce privește Europa. Căci continentul nostru, fiind principalul teatru al războiului, a suferit cele mai mari turburări. Intr'adevăr, cea mai formidabilă distrugere de valori economice s'a produs în Europa și tot în Europa — mai ales în Europa centrală — s'a schimbat cel mai mult harta politică, pornindu-se de la principiul naționalităților și provocându-se desmembrarea anumitor unități economice și crearea altora.

Aceasta, împreună cu inflațiunea monetară și creanța Statelor Unite asupra Europei, constituie rezultatele directe ale războiului.

Dar războiul mondial a avut și efecte indirecte, în special tendința generală către autarhia economică a statelor — cu consecința sa, barierele vamale din ce în ce mai ridicate — și, mai ales în Europa centrală, importante reforme

⁴¹⁾ Ordinea în Universitate. Neamul Rom. 1907, pg. 306.

sociale: unele țări, România de exemplu, s'au văzut nevoite să procedeze la o nouă distribuție a pământurilor, la o expropriere agrară în favoarea țăranilor. Acest fapt, util din punct de vedere social și, de altfel, inevitabil, a avut ca rezultat, din punct de vedere economic, o micșorare a producției agricole, și n'a lipsit de a afecta calitatea produselor și, în consecință, posibilitățile lor de plasare. Cu atât mai mult cu cât, prin contrast cu țările trans-oceanice, statele agrare din Europa sânt lipsite de unelte perfecționate și, dată fiind inegala distribuție a aurului în lume, de un credit ieftin.

Consecința este imposibilitatea, pentru produsele agricole europene, de a susține concurența celor transoceanice, a căror producție în mari cantități, mai ușoară din punct de vedere tehnic și financiar și deci mai puțin costisitoare, permite reducerea fără prejudiciu a prețurilor de vânzare. Dumpingul sovietic desăvârșește acapararea piețelor și închiderea lor pentru produsele agricole europene, care sânt, în același timp, mai sensibile la taxele ce protejează propria producție agrară a statelor industriale.

Urmează de aci că țările agrare din Europa, găsind deuseurile închise pentru produsele lor — ale căror prețuri scad foarte repede — nu mai pot cumpăra, cu toată reducerea tarifelor lor vamale, produsele industriale corespunzătoare, care provin în special din statele europene (țările trans-oceanice ne-acaparând, cu produsele lor industriale, piețele Europei agrare, cum le-a izbutit, în Europa industrială, cu produsele lor agricole); o mulțime de lucrători trebuie deci licențiați; e șomajul în industrii.

Există deci „două Europe“ — după expresia domnului Delaisi —, o Europă agrară-central-orientală — și o altă industrială-central-occidentală —, amândouă cu necesitate solidară, în prosperitate ca și în mizerie. Căci Europa agrară nu poate, în genere, să-și plaseze produsele decât pe piețele Europei industriale, care, la rândul ei, n'are, în genere, alt deuseu — afară, pentru unele țări, de coloniile lor — decât Europa agrară. Europa centrală, această comunitate de interese incontestabilă cu toată greutatea de a o defini din punct de vedere geografic, le reuneste pe

ambele și oferă de aceea exemplul cel mai caracteristic al crizei actuale, acela al îndoitei apăsări a lipsei de rentabilitate agricolă și al șomajului — care e consecința primului fenomen.

Aci e nodul problemei. Care e ieșirea din acest impas?

Nu se poate nega caracterul mondial al crizei, dar Europa trebuie să caute o soluție pe seama sa, căci ea nu are a nădăjdui nici un ajutor, de nicăieri; tendința regionalistă este, de altfel, din ce în ce mai accentuată, în sânul Societății Națiunilor însăși. Această soluție trebuie găsită în cadrul Societății Națiunilor, acest indispensabil instrument al oricărei acțiuni internaționale, și în direcția formulei domnului Briand — a cărei reușită nu se poate întrevădea, cel puțin pentru moment, decât pe terenul economic.

Printre soluțiunile ce s'au propus, trei se desprind pe primul plan: uniunea vamală pare, cel puțin în circumstanțele actuale, greu de realizat în mod general. Căci ea trebuie să se bazeze pe o completă securitate politică (anumite industrii, de apărare națională în special, ajungând să fie suprimate prin raționalizare) — și, din nefericire, nu se poate vorbi de aceasta; ea poate provoca, în plus, din cauza aceleiași raționalizări, grave perturbări sociale (șomaj, etc.).

În ce privește cartelurile, în afară de acest ultim inconvenient pe care îl împart, în chip mai puțin general totuși, cu uniunea vamală, ele au un orizont destul de restrâns, negăsindu-și aplicare nu numai în materie agricolă, ci și în multe ramuri ale industriei; în plus, ele prezintă pericolul unei politici de exagerare a prețurilor în dauna consumatorului. Fără a putea deci constitui, ele singure, e soluție satisfăcătoare, cartelurile nu sânt totuși lipsite de avantajii apreciabile, constând în special în posibilitatea de adaptare a producției la nevoile consumației; sub un control internațional eficace, ele pot fi integrate într'un ansamblu de măsuri de remediere a crizei, ansamblu în care soluția regimului preferențial e menită să joace rolul principal.

Soluția regimului preferențial este preconizată azi, în urma inițiativei României, de blocul statelor agrare din Europa centrală și orientală.

Aceste state cer ca țările indus-

triale europene să le acorde, pentru produsele lor agricole, o preferință vamală, prin excepție de la clauza națiunii celei mai favorizate. Clauza preferențială ar fi condiționată (de criza actuală), temporară (ea nu ar întrece durata acestei crize) și limitată (la produsele agricole europene).

Preferința vamală n'ar constitui o inovațiune, căci ea există deja, atât în Europa, cât și în America. Și totuși, opunerile cele mai puternice vin din partea acelor ce profită de ea: din partea Statelor-Unite, de pildă, care apără, față de Europa, regimul preferențial ce au stabilit cu statele Americii latine prin cel mai ridicat tarif vamal din lume, — prin care profită îndoit și cu ocazia prestațiunilor europene reprezentând plățile datorilor de războiu.

Statele trans-oceanice care protestează n'ar fi, cu toate acestea, lezate în interesele lor, prin adoptarea clauzei preferențiale propuse de către țările agrare europene. Căci acestea le-ar lăsa în orice caz, a margine mai mult decât suficiență pentru produsele lor agricole. Și pe de altă parte, creșterea puterii de cumpărare a țărilor agrare din Europa ar profita nu numai industriei europene, ci și celei trans-oceanice.

De altfel, în clipa de față, nu s'a găsit o soluție mai bună. De aceea, primii pași în această direcție au fost făcuți: negocieri sânt în curs, la Societatea Națiunilor și în cadrul proiectului de uniune europeană se discută posibilitățile sale de realizare, se pregătește organizarea unui credit agricol internațional și se studiază problema aurului; problema șomajului e studiată de Biroul Internațional al Muncii, care a și recomandat, de curând, o serie de remedii în această privință; pe de altă parte, se caută a se lua măsuri în contra dumpingului sovietic, față de care nu se poate organiza o apărare eficace decât dacă toate țările interesate se înțeleg.

În cazul, totuși, în care, în lipsa unei formule mai bune, acțiunea Europei agrare pentru clauza preferențială și complexul de măsuri ce trebuie s'o însoțească n'ar reuși, continentul nostru și partea sa centrală în special vor vedea, poate, forma capitalistă a societății actuale amenințată să sufere violente transformări.

Victor I. Rădulescu-Pogoneanu

Răbojul lui sf. Petre

— Încercare satirică —

IV.

Sfântu' Petre, după ce se mistui dela primăria din Curmătura, lăpădase chipul avocatului Ion Albu și se schimbă iar în călugăr. Făcuse drum îndelungat, mulțumit că s'a pus de-acurmezișul diavolului, și se gândea că rumâni n'ar fi oameni răi dacă necuratul le-ar da pace. N'a văzut Sfinția Sa cât de plouați și fără vlagă, neputincioși de-a mai face vr'un rău, rămaseră diregătorii cei mișei, după ce alungase duhurile? Nu-s oameni răi rumânii, își zicea, da's slabi la ispită.

Sfântul în chip de călugăr ajunsese spre seară la marginea unui râu cu cântec șopotit și se culcă subț o salcie pletoasă. Nu-și putu da seama cât va fi durmit, când auzi vâjeind prin văzduh. Iși deschise ochii: fulgere vinete, cu miros de pucioasă, brăzdau cerul.

Sfântul sări drept în picioare și se luă cu mâinile de păr. Trase cu urechea și auzi poruncile lui Blebu în peșteră. Se uită'n văzduh, și fulgerile nu mai conteneau.

— Stăpâne! Preamilostive! Pe ce lume trăim? Suntem în împărăția Iadului ori în frumoasa țară românească? Leghioane necurate trec pe sus! Care-i neamul volnic să meargă pe drumul drept subț ploaia atâtor ispite? Trăznește-i, Atotputernice, și cruță văzduhul! Ce să fac eu în furnicarea asta de diavoli?"

Sfântul Petre se greși din nou. Iar i se păru că-i pe pământ în vremile de demult când bătea domol drumurile, trei pași în urma Domnului. Și iar își uită de puterea ce îi dase Atotștiutorul când îl trimise pe pământ.

Când se trăgea de păr și suspina, pe drum, pe lângă salcă, durăi o căruță. Sfântul cunoseu numai decât pe ciocoiul din Curmătura: eră căruța lui Martopol. Și îndată își aduse aminte că i se dase putere să se măsoare cu cel necurat și să-l biruiască.

Intr'o clipă fu la conac, zburând pe de-asupra lui Martopol pe care-l zări negru de gânduri, cu fruntea cât o muche de topor.

În coridor, cu mâinile 'n șolduri, cuconița Caliopi drăcuia la slugi, cu glas ascuțit și nehotărât și pomenea și de cele sfinte. Până pe'nserate alergase ca o suveică dela bucătărie în prânzitor, cu rochia sufucată, cu brațele goale, cu obrazii aprinși, ocărise la slujnice, palmui pe țiganul bucătar că arsese friptura de găscă. Slugile răbdau în tăcere, că-i știa felul când aștepta mosafiri la masă: harnică și aprigă, să n'o oprești în loc c'o vorbă, c'un scâncet, trecea peste tine ca o leoaică, a cărei pui sunt în primejdie.

Să fi tot avut cuconița Caliopi douăzeci și cinci de ani. Când o vedeai cum se leagănă ușoară pe lângă ursul de Martopol, ai fi crezut-o fica lui, dacă ar fi fost vr'o asemănare! Da' cuconița era înaltă, subțirică, — vânjoasă ca o coardă de oțel. Și avea un obrăjor fraged zmolit și rotund, o pereche de sprâncene înalte, negre cumu-i cărbunele, subț cari luminau ca niște nestemate lungurețe, ochii verzi, iar niște buze carnoase închideau o guriță rumenă. Avea nasul drept, cu nări ce vibrau de finețe, adulmecând în depărtări. Iar sânul, piatră! Ce să mai spun? O luase Martopol goală-nap, și nici măcar de viță nu eră.

Cât ținu alergătura, cuconița Caliopi înjură și nu prea, dar dupăce, isprăvind cu bucătăria, terminase și cu lustruitul unghiilor, — și văzu că Martopol cu mosafirii întârzie, începu să drăcue cu aprindere mare.

Se răceau mâncările! Și azi avea poftă deosebită să nu se răcească să-și piardă gustul: luă masa pen-

tru întâia oară la ei, judecătorul. Și voia să rămână cu amintiri plăcute, că mai aveau daraveri cu el. Și era bățos și lipsit de galanterie ca un mojić, — nu-i trebui ei două ciasuri să-l convingă a primi deslegarea cu micșorarea loturilor? Și ce n'a pus la bătae, că-i vorbea în salonașul ei? Așa că dumneaei, după plecarea bărbaților, s'a gândit adânc și a zis: „Se vede că-i dreaptă vorba că la inima unor bărbați nu ajungi decât prin stomac“. Il văzuse cum mânca de cu poftă friptura rece de rață. De-aceea s'a pus să gătească o cină să-i meargă pomina!

Și acum mâncările se răceau. Căzuse noaptea și ea, cu ochii mereu la ceas, în toată clipa trimețea să vadă nu vin mosafirii? Și când venea argatul și slujnica spunând că nu se văd și nu s'aud, ardea la palme cu degetele ei lungi și ascuțite, de-o frigeau.

Sta'n cerdac, drăcuia și pomenea de cele sfinte, când de-odată simți o înfiorare adâncă.

— „Am pierdut jocul? Aș, nu se poate!“ își zise ea. „Cum să-l fi pierdut?“ Avocatul țaranilor, Ion Albu, n'a venit! Adevărat că diregătorii se cam temeau de apărarea aceluia și că nu l-au putut momi cu bani. Dar', el nu avea să vină! Ea nu le-a spus nimic, i-a lăsat cu îngrijorarea, pentru ca bucuria să le fie la urmă mai mare. Ea știa că nu va veni! Era taina ei! Nu-i făgăduise eri după masă, la oraș, în locuința lui, pe cuvânt de onoare, pe când Caliopi își lega jartierele?

Totuși gândul ce izbucni din întuneric, nu se mistuia. Din potrivă! Creștea cu fiecare clipă. Întârzierea lor i-l aducea mereu în cap, i-l cobora în suflet și o ardea ca o sârmă înroșită în foc.

Odată cu gândul arțagul ei creștea pe fiecare clipă. Tipă ascuțit, frigea la palme; se înverșunase mai mult ca de alergătura și grija până isprăvi mâncarea.

Slugile bombăneau în întuneric, prin curte.

— Și-a eșit de tot din fire!

— A înebunit șerpoaica!

— Fir'ar al dracului de...

Pe Caliopi o năpădeau istericale. Izbea ușile, trântea farfuriile, sparse o glaștră, bufnea de ciudă; nările-i tremurau, iar ochii dușmănoși aruncau scântei.

— Ii dă de lucru ghiavolul cel șchiop — își zise Sfântul Petre, ascuns, în trup de umbră, într'un colț al cerdacului. „Dacă am auzit bine, el a intrat în femeie!“

Caliopi tocmai eșia, ca o volbură, din bucătărie, unde dădu porunci să pună, pentru cea din urmă oară, la încălzit, ciorba, când se auzi durăind căruța. O cunoaștea după sunet. Da' cum nici un glas omenesc nu se auzia, ea înlemni de spaimă. Înțelese că gândul de mai înainte n'o mințise.

Stăpânul se coborî greoiu din căruță. La razele geamurilor din bucătărie obrazii lui negri schimbau fețe vineții. Nu se grăbea să meargă la conac. Iși făcea de lucru prin curte.

Caliopi, dreaptă, încordată, c'o mână pe mescioara de nuc din cerdac, îl aștepta:

Când, în sfârșit, răsuflând greu, Martopol sui scările și deschise ușa cerdacului, cucoana îl privi din creștet până 'n tălpi, cu fața strâmbă, cu ochii pieziși, și-l stupi drept în frunte.

— Pfui! Să-ți fie rusine! șueră ea.

Ciocoiul s'astepta la multe, dar' la asta ba! Caliopi nu cutezase încă niciodată să treacă dela vorbă la faptă. Se opri, înfipt pe pociumpii lui, cu pântecul amenințător înainte.

— Ce? Ai înebunit? — întrebă el înneccându-se, și ștergându-și cu scârbă stupitul de pe frunte. „A-

sa-mi trebuie dac'am luat o golană de pe drumuri, o necrescută și obraznică". Obrazii îi jucau în fețe vineții, o privi cu ochii tulburi și împungaci ca de bivol: „Stai, drace, să-ți arăt eu...!” Și negru de turbă se năpusti asupra femeii: așa batjocură nu putea îndura. Sfântu Petre gata să zvâncască din ungher: se făcea moarte de om!

Dar Caliopi sări ca săgeata din arc, și el se prăbuși peste un fotoliu de piele, răsturnându-se împreună pe podele. Cucoana cu mâna pe clanța ușii, palidă ca o furie, începu să-l spovedească:

— Burtosule! Putredule! Golană, eu? Ne crescută eu? Da' cine-a fost tat'tu, mă? Nu-i destul c'am venit după tine, bătrîn și ramolit! Acum necrescută, ai? dar ce-mi spuneați atunci? Cum nu te-am lăsat să leșini și să crapi! Că te țării după mine și-mi lingeați ghețele".

Și din furia cea năpraznică de-odată izbucni în lacrimi, în hohote ascuțite, — cascade'n sus, cascade'n jos — și dă-i și nu te mai opri! Iar când s'o mai potolită, Sfântu' Petre s'a îngrozit de ce-i eșia din gură: năvală mare de vorbe dela ușa cortului, încât Sfântu' dela o vreme își astupă urechile.

Apoi iar lacrimi și suspine, și țipete ascuțite, cât se strânseseră argații și slujnicile în ogradă, clae pe grămadă, își dădeau ghionturi și ascultau cu ochii zgâiți.

— O țesală! zise unul.

— Bătaia-i ruptă din rai — spuse mulțumit țiganul bucătar.

Bărbatul, după ce se ridică cu greu, se lăsă în fotoliul cel nerăsturnat, și nu mai zise nimic.

Caliopi în răstimpuri se potolea, apoi izbucnea din nou:

— Mi-ai mâncat tineretele, nerușinatule, și acum asta ți-e răsplata: sai să mă omori! Haide! Omoară-mă! Să fie a dracului de vieată, — vieată ca asta! Adică eu, fecioară fragedă, mă dau în laba ursului, și viu să amuțesc ofilită, departe de lume și de soare, în mijlocul hotarului, și iată c'am ajuns golană și necrescută!

— Mi-am topit frumusețile, pe cari le râvneau oameni nu ca dumneata, tineri și avuți, m'am scofăleit tot alergând să-ți cresc averea, și acum asta-i răsplata! Dumnealui nu-i vrednic să astupe gura unor țărani, când totul a fost pus la cale și hotărât! Cap de bou! Nepricopsit ce ești! Spune, cum ai pierdut?

Bărbatul începea să-i spue, dar după trei patru cuvinte, vorbele ei se năpusteau peste ale lui și le'nghiteau.

— De n'aș fi fost eu, așa golană necrescută cum spui, — praf se alegea de averea ta. Și ce avere? Un fleac! Puteam să am alta! Și acum iată, din prostia ta, vei rămânea pe drumuri. Crezi că o să rămân să mânânc ceapă cu tine? Ce, am căpiat? Nu mai sunt bărbați? Știi câți mă cer. Iacă, judecata-i gata, domnul meu: Ai pierdut pământul, m'ai pierdut și pe mine".

Când auzi așa, lui Martopol i se tăie răsufllarea. O știa neîmblanzită când își puneă ceva în gând. Și, uitând batjocura de mai înainte, i-ar fi spus o vorbă, da' i se împletecea limba'n gură. Se uită la ea și i se scurgea bleasma, atâta îl robise!

Intr'un târziu putu vorbi.

— Nu-i pierdută ori ce nădejde, Caliopi! Nu te necăji până la atât! Se poate să mai câștigăm. Putem apela.

Caliopi nu-și dase osteneala pân' acum să cunoască legile, deși trăia de șase ani, vara întreagă, aici la moșie. Ea-l ascultă, răsărită:

— Unde să apelăm?

— La instanța ultimă, la Comitetul agrar.

— Comitetul agrar? — se miră ea.

— Adică tot Ministerul de agricultură. Las' că-ți spun eu.

Caliopi tăcu un răstimp, gândindu-se întins. Apoi obrăjorii ei începură să învie, pareă că ese din gălbinare. Și iar erau zmoliți și gingași și rotunjori, cât Sfântu' Petre se miră mult de-așa schimbare. Iar când o mai auzi, îndată, răsând și ciripind vesel, și-o văzu ciupindu-l de obraz pe Martopol, — gata să iasă sfântu' din umbră și să alunge pe cel din piere.

— Prea-și bate joc, Blebu, de-o femeie neputincioasă — își zicea. Dar' se stăpâni și nu-l alungă. Teamă-i era să nu-l scape din ochi, să se mistue și să intre în cine știe ce sluşba mare. Căci un lucru era hotărît, după gândul Sfântului: Dracul cel șchiop nu se va lăsa, cu una cu două, va cerca să strice hotărârea adusă în Curmătura. Și de cât să lucreze prin alteineva, mai bine rămase în cuconița asta pe care el, Sfântu', va supraveghea-o de aproape. Portarul raiului simți din liniștirea femeii, că'n ea încolțise tare nădejdea... Da' prea-și bate joc necuratul de rumâni! O să-i raporteze în cer Atotputernicului, să-i mai tae din cornițe și din coadă. Iată cum a fiert'o și pe Caliopi asta!

Doamna mai avu câteva izbucniri: Când li se servi cina și-și aduse aminte de zdroaba ei de azi; când văzu că mâncările sunt aproape serum; când auzi că apărătorul țărănilor, avocatul Ion Albu se înfățișase în Curmătura la judecată. Aici ea scăpă furculița din mână și albi ca varul.

— Nu mă'nebuni!

— Da, a venit. Ba, mișelul, s'a prezentat cu scrisoarea noastră și cu mărturia popii Constandin. Mi-a venit răul.

— Nu mă'nebuni, Dumitre! Spui că a venit avocatul? Ea-l privea prostită.

— Trebuia să-i făgăduim mai mult. Cât i-am dat noi va storce și dela țărani. Dar' asta încă n'ar fi nimic. A venit cu alta și mai grozavă!

Caliopi, par'că i se opri inima: „Va fi spus, mișelul?” se întreba.

— A venit cu dovezi dela moșia cealaltă și, înțelegi și tu, ne-a înfundat!

Cuconița pe de-o parte se'ncălzi, pe de alta se răci.

— Cum a aflat?

— Nu știu. Este ceva de nepătruns, Caliopi, în toată purtarea și chiar în înfățișarea lui. Crezi tu că dacă nu venia el, pierdeam? N'am fi cinat în seara asta, și încă de vreme cu toții aici? Ne crezi prea prosti!

Femea căzu pe gânduri grele. Dacă avocatul știe înșelăciunea și are dovezi, va fi greu și la Comitetul Agrar, deși, dacă e tot Ministerul de agricultură, știe ea pe cineva care s'o ajute.

— V'a arătat dovezile?

— Le-a pus în mâna judecătorului. Da' nu ți-am spus tot, Caliopi. Pare că n'a fost lucru curat. Și dirigătorii, și eu, la un moment dat, am căzut pe jos. Pareă că ne-a răsturnat un vânt tare. Și cu Albu n'am mai putut vorbi. Dispăruse în vreme ce oamenii strigau „ura” și „jos ciocoi”.

Caliopi nu mai auzi vorbele din urmă ale bărbatului. Ea se gândea adânc și făurea un plan.

— Ascultă, Dumitre, zise ea. Afacerea trebuie să mi-o dai pe mâna mea. Să faci apelul și să mi-l pui în palmă. Apoi să nu te mai amesteci. După cât înțeleg, primejdia de-a pierde moșia e mare. Trebuie lucrat în taină. Nici consilier, nici agronom, nici judecător, nici țăran, să nu afle nimic.

— Of, împielitătule! Cum subțiezi mintea femeii! Nu-i subțire ea destul și fără tine? — Așa oftă Sfântu' Petre din trupul lui de umbră și se hotărî, din clipa aceea, să nu piardă din ochi pe Caliopi, să-i urmărească orice pas, și să i se pună de-a curmezisul.

Proprietatea agrară în Ardeal

— Scurt istoric al dezvoltării ei —

Teritoriul ocupat de Săcui forma, din punct de vedere administrativ și juridic, un întreg în frunte cu „Comes Siculorum“. Scaunul avea îndatorirea de a ținea în evidență pe cei obligați la serviciul militar. „Provincia Siculorum“ forma, până în v. XV, un teritor de drept unitar, în afară de câteva cetăți regale. Sub Sigismund apare un nou factor politic: orașul. Orașele, prin privilegiile primite, au micșorat mult puterea scaunelor.

Organizația de proprietate avea ca bază un drept săcuiesc specific vechiu, în vigoare încă și pe vremea lui Verböczy. Atât moșiile, cât și oficiile le împărțeau între ei. Aceste drepturi le-au pierdut în parte în 1562, fiindcă s'au răsculat împotriva lui Ioan Sigismund. Ca pedeapsă au fost despoiați de vechile lor privilegii și de vechea lor constituție, în dieta dela Sighișoara ținută la 1562.

Proprietatea privată era liberă. O câștigau prin moștenire, iar nu prin donație regală. Regele nu le-o putea confiscă. N'o putea pierde nici într'un chip, nici chiar în caz de „perpetua infidelitas“. Dieta din 1562 aduce o mare schimbare cu privire la Săcuime. Se aplică și aici „jus regium“. Se anunță dreptul de confiscare cu privire la averile celor 2 clase de sus. Clasa 3-a, dimpreună cu averea ei, ajunge față de principii în raport de iobagi. Săcuii de rând au fost declarați după răscoala din 1562, de iobagi erariali ai principilor.

Principii au făcut cu vremea multe donații de moșii. Prin aceasta iobagii erariali au devenit iobagi ai domnilor de pământ.

Săcuiul nu putea dispune după plac asupra averii moștenite. Familia și rudele sale mai apropiate își puteau formula drepturi asupra moșiei. Moșia moștenită nu se putea nici vinde, nici dărui după plac. Dacă voia să o vândă, trebuia s'o îmbie mai întâiu neamurilor și numai dacă aceștia nu o cumpărau, o putea vinde. Era un fel de drept de preempțiune a neamurilor. De aci încolo moșiile treceau la „coroană“ în caz de infidelitate, cum și în caz de lipsă de erezi.

Prin aceasta dreptul de proprietate s'a schimbat radical.

Șt. Bocskay, ajuns principe cu ajutorul lor, le restituie vechile libertăți. Diploma privilegială dată de dânsul pune capăt situației de până aci. Ea reasează poporul săcuiesc în vechile lui privilegii. Privilegiile fixate în această diplomă au rămas în vigoare până în 1691, până pe vremea lui Leopold. Acesta nu le-a schimbat, ci le-a întărit din nou. Ne-schimbate au rămas până în 1762, când — prin înființarea miliției de graniță — se produce o simțitoare schimbare în viața interioară a poporului săcuiesc.

Pe lângă categoriile de proprietăți amintite, în v. XVII ne întâlnim cu așa numitele **fideicomisuri**. Sunt o nouă formațiune juridică în structura proprietății agrare.

În Ungaria nu le întâlnim decât numai după dezastrul dela Mohaciu. Țara lor a fost mai ales Spania. Nota lor caracteristică e, ca averea să nu se poată înstrăina și ca neîmpărțită să treacă la un sin-

gur moștenitor. Urmele i le găsim în Ungaria în legea de aviticitate. Introdusă legislativ o găsim numai în v. XVII.

Dieta din 1687 (art. IX) a permis magnaților să înființeze fideicomisuri. Prin aceasta a fost numai sancționat un drept uzual mai vechiu. Această dietă a inarticulat în lege dreptul de moștenire al Habsburgilor la tronul Ungariei. Magnații erau chemați să fie razimul dinastiei. Spre a putea face aceasta, trebuia să-și păstreze influența și strălucirea ce au avut-o. Nefărmițarea moșiilor nu era numai în interesul lor, ci și al dinastiei. Prin averea lor măreau nimbul curții — și puteau să suporte mai ușor poverile de stat, mai ales cele militare. În textul legii se spune răs-picat motivul înființării de fideicomisuri: „ad advertendam magnatum et procerum Regni ruinam“.

Legea din 1723 a dat și nobililor dreptul de a putea să înființeze fideicomisuri familiare. Nu orice fel de moșie putea să fie prefăcută în fideicomisuri. Cine voia să înființeze fideicomisuri trebuia să separe moșia avitică de cea achizițională. Numai moșiile achiziționale puteau fi prefăcute în fideicomisuri. După unii și moșiile avitice puteau fi schimbate în fideicomisuri. Fideicomisuri, în înțelese strâns, sunt bunurile mobile și imobile, cari neîmpărțite, neînstrăinate și neîmpovărate, se transmit urmașilor de sex bărbătesc.

Fideicomisurile le moșteneau numai descendenții bărbați după dreptul de majorat. Instituția avea tendințe militare, de aceea era legată de bărbații din familie. Fideicomisurile sunt o instituție feudală. Le găsim în imperiul Romano-german și mai târziu în provinciile ereditare ale Habsburgilor, mai ales în Austria. De aici Habsburgii le-au încetățenit și în Ungaria. În țările amintite, și mai ales în Spania, se înființau fideicomisuri pe întrecute, era o adevărată manie. În Ungaria s'au înființat puține. Cu toate acestea la începutul v. XIX au fost combătute de unii dintre cei mai iluștri reprezentanți ai vieții publice ungurești. Așa în dieta din 1832—34 s'au ridicat împotriva lor Francisk Deák și și Francisc Kőlcsey, cerând ștergerea acestei instituții. O socoteau de prea feudală, prea lega pe magnații unguri de curtea străină din Viena. Feudalismul occidental, din care izvorăse instituția fideicomisurilor, era păgubitor doctrinei despre supremația „sfintei coroane“, pe care se răsăma legea de aviticitate. Această doctrină avea caracter pronunțat național. Se cerea desființarea fideicomisurilor pe motive curat naționale. Înființarea lor a fost cerută de interese dinastice și de clasă. Interesele economice ale țărănimii cereau desființarea lor. Efectul lor dezastruos s'a resimțit mai ales în vremurile mai noi, mai ales în Ungaria, unde prin extenziunea lor mare au îngreunat și au înrăutățit mai mult situația țărănilor.

În Ardeal, în această epocă, nu s'au înființat fideicomisuri. Puținele câte au fost, s'au înființat numai după anii 1850.

(Va urma.)

P. Suci

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

* **Politica Culturii și aspecte ale unei politici a Culturii, texte de legi de bibliotecă populare și o bibliografie a culturii.** București, 1931. Editura Institutului Social Român, în 8° mare, X×558 pag., broșat. 400 Lei.

Volumul impunător, ce poartă acest titlu, cuprinde cea mai mare parte a conferințelor din ciclul „Politica culturii” și a comunicărilor despre „Teoria culturii”, organizate, în iarna anului 1928, de către Institutul Social Român. Continuă astfel tradiția publicațiilor apărute anterior în aceeași serie de „Prelegeri publice”, scoase în volum: „Noua Constituție a României”, „Doctrinile partidelor politice” și „Politica externă a României”.

Cuprinsul său atacă ca și cel al lor, o problemă de mare actualitate. E problema culturii, a teoriei, cât și a politicii ei, în a cărei tratare avem din nou prilejul de a cunoaște tehnica savantă cu care sunt întocmite seriile de prelegeri ale Institutului Social: considerarea temeinică a problemei cercetate, prin luminarea tuturor fețelor ei, imbinarea echilibrată a observației explicative cu propunerea de reformă.

Ce e cultura? Cum se poate ajunge la o adâncire și la o înaintare mai mare a ei? Acestea sunt întrebările al căror răspuns caută a fi desprins în volumul de care ne ocupăm.

Greutățile întreprinderii sunt evidente. Asupra locului și a naturii a ceea ce obișnuim să numim valorile spirituale ale vieții, părerile sunt tare împărțite. Cine mai poate răspunde, de acum, cu hotărâre, celui ce vrea să afle cum s’ar putea actualiza mai mult și înfăptui mai bine aceste valori?

Cele două neamuri purtătoare de cuvânt pe acest tărâm susțin vederi cu totul potrivnice. În Franța se vorbește de „Civilisation”, în Germania de „Kultur”. „Civilisation” e — cum a constatat-o acum în urmă și E. R. Curtius în volumul său despre Franța — misiunea acestuia, care se socotește adevărată moștenitoare a Romei, incarnarea ei modernă, de a propaga universalismul antic, identificarea înfăptuită de ea între propria națiune și umanitate, alăturarea, în cuprinsul ei, a materialului cu normele

ideale. „Civilisation” înseamnă „netezirea asperităților naturii, îndulcirea moravurilor, umanizarea barbariei” și e firesc ca evoluția tehnică modernă să găsească loc în cadrul ei. „Kultur” e pentru W. v. Humboldt, ca și pentru Kant în oarecare măsură, numai împărția spiritului creator: arta și știința; civilizația denumește numai sociabilizarea și moralizarea omenirii. Iar repulsiunea violență a lui Nietzsche pentru „filistinul cultural” sfâșie orice legătură: civilizația e idealul turmei, cultura înfăptuirea exemplarelor umane libere și îndrăznețe.

Posibilitatea descurajării din neputința precizării unui gând în această materie există: note contradictorii, de proveniență deosebită, neliniștesc chiar și capetele cele mai prevenite. Dar problema a vădit, odată mai mult, sănătoasa cumpanire ce domină toate actele și înfăptuirile Institutului Social. Conferințele n’au mântuit nici conceptul francez de civilizație, nici opoziția germană cultură-civilizație, ci s’au ocupat, ocolind „cearta de vorbe”, cum se exprimă dl. prof. Iorga, de acele elemente vizate de ambele concepții: lărgirea și adâncirea vieții, dezlănțuirea tot mai integrală a puterilor și darurilor ascunse în pieptul propriei națiuni.

Bătătoare la ochi e și importanța capitală a întreprinderii în România de azi. Beția primului contact cu Apusul s’a pierdut; începem să ne dăm seama că „civilizația” și „cultura” lor nu pot fi importate. Nici prin împrumutarea de forme străine nu poate veni scăparea. O vede toată lumea. Trebuie să ne cunoaștem și să ne străduim să găsim, precum le-au găsit și neamurile cari ne întrec, întru chipurile ce ne convin.

Viziunea justă a situației noastre culturale și străduința de a găsi mijloacele potrivite apropierei de idealul activității culturale, aceasta e ceea ce caracterizează cele 30 de prelegeri, ținute de fruntea științei țării noastre, încadrate de o conferință a dlui prof. Iorga, care pune problema, dela început, pe tărîm obiectiv, combătând luarea în deșert a politicii culturale, și între conferința finală a președintelui Institutului, dl prof. D. Gusti, care cuprinde un program complet de acțiune culturală intensă. Volumul întreg e oarecum comentariul acestui program. Ciclul cuprinde, arhitectonic, rânduiește, studii tratând despre toate

condițiile și mijloacele pentru înfăptuirea acelei „culturi a poporului” — realizarea și în cei mulți a integrității lăuntrice, care e cultura, prin participarea lor la bunurile culturale existente — spre care nizuște acțiunea Institutului Social. Școala și reforma ei, cultura practică, cultura socială și politică, cultura științifică, directivele culturii poporului, instrumentele de cultură (teatrul, cinematograful, radiodifuziunea, presa, etc.), raportul culturii majoritare cu culturile minoritare, sunt tratate succesiv, în mici grupuri de conferințe, alături de câteva probleme de teoria generală a culturii. În hotărîrea, ce stă la temelia tuturor, de a întrece obișnuita răspândire de „cultură generală” — simplă transmitere de fărâme științifice sau artistice — regăsim ceva din lărgimea concepției etice profesate de dl. prof. D. Gusti.

Nu putem decât să confirmăm prefața: într’adevăr „volumul alcătuește un întreg”; trebuie să socotim însă drept excesivă modestie afirmația imediat următoare: „și urmărește să fie o contribuție oricât de mică la cea mai însemnată întrebare care se pune astăzi neamului românesc”. Aceasta cu atât mai mult, cu cât anexa volumului, „Aspecte ale unei politici a culturii”, cuprinde probele unei activități considerabile desfășurate pe tărîmul înfăptuirilor. Cea mai însemnată e. fără îndoială, acțiunea multiplă a Institutului Social Român, pe care o trece în revistă cuvântarea dlui prof. D. Gusti cu prilejul sărbătoririi primului deceniu de ființare a instituției înființate de Domnia Sa, cu publicațiile lui, activitatea de auxiliar al lucrărilor de legiferare, legăturile lui cu străinătatea, prin instituțiile similare, contactul cu satul prin cercetările monografice, ciclurile de conferințe publice și planul de centralizare al bibliotecilor de științe sociale, întocmirea de bibliografii (cum e, de pildă, cea, extrem de minuțioasă, a Filosofiei Culturii, întocmită de dnul prof. Tudor Vianu pentru volumul de care ne ocupăm) și multe altele. Sunt apoi programele, înisprate de aceeași viziune, ale Universității Radio și ale Radiofoniei școlare, măsurile de organizare ale vieții studentești. Și, în sfârșit, alături de texte de legi străine în materie de bibliotecă populare, memorii și antepiecte în materii de organizare a acțiunii culturale, cerute dlui prof. Gusti. Peste tot aceeași grijă de a-

mănunt, din cauza lipsei căreia eşuează cele mai multe reforme, aceeaşi străduinţă de a găsi formulele cele mai convenabile sub toate raporturile, care îşi găseşte întruchiparea strălucită în Anteproiectul organizării culturale din 1927, exemplul de cumpănire între centralism şi descentralizare, cu Senatul şi Consiliul său cultural şi sfaturile culturale comunale.

Volumul e dedicat M. S. Regelui Carol II. Şi e, de sigur, cel mai potrivit dar, ce poate fi adus unui Domn, ce vrea să fie un „Brâncoveanu al culturii româneşti.“ Căci i-se pune astfel în slujbă, nu numai gândul bun, ci şi fapta încercată.

Anton Golopenţia

Liviu Rusu, conferenţiar la Universitatea din Cluj: **Aptitudinea tehnică şi inteligenţa practică.** (Studii şi cercetări psihologice, editate de Institutul de Psihologie al Universităţii din Cluj. No. 8.)

Individualităţile umane nu au toate aceleaşi preocupări. Unele sunt atrase mai mult spre un anumit domeniu, altele spre altul. De ex. cineva produce mai bine în domeniul tehnic, altul în domeniul artistic sau ştiinţific. În felul acesta constatăm că unii au aptitudine tehnică, alţii artistică ş. a. m. d.

Cunoaşterea aptitudinilor este o problemă foarte importantă, fiindcă în baza aptitudinii sale îşi poate alege oricine cariera cea mai potrivită. În psihologia aplicată astăzi este mult discutată în special aptitudinea tehnică, fiindcă ea are repercusiuni mari asupra întregului domeniu al vieţii economice.

Autorul în lucrarea de faţă încearcă să arate ce procese psihice stau la baza aptitudinii tehnice. În general se credea că această aptitudine este ceva ce totul deosebit de ex. de inteligenţă. Autorul, prin cercetări extinse, arată că nu este aşa: Nivelul de inteligenţă este hotărâtor la orice activitate. Apoi mai insistă asupra faptului, că diferenţa de aptitudini nu se poate constata cu mijloacele de până acum. Anume, în legătură cu aptitudinea tehnică până acum se măsurau diferitele funcţii, din care se compune activitatea în domeniul tehnic: dibăcia manuală, acuitatea vizuală, percepţia de spaţiu, gândirea tehnică etc. Autorul arată că de fapt aceleaşi funcţii îşi dau contribuţia în domeniile cele mai variate (de ex. de dibăcia manuală ai nevoie nu numai în tehnică, ci şi în artele plastice şi în muzică), ceea ce înseamnă că cunoscând funcţiile componente, încă nu cunoşti directiva, în care te vei afirma mai bine. Prin urmare nu-i suficient să măsoari diferitele funcţii exterioare, trebuie să cunoşti şi acel imbold intern, care te mână spre un domeniu sau altul. Fiecare individ are o anumită rezonanţă interioară specială lui. El în acel domeniu va produce mai bine, în care i se deşteaptă mai intensiv aceea rezonanţă. Prin urmare ca să ştim ce ap-

titudine are cineva, trebuie să cunoaştem acel imbold interior. Evident că lucrul acesta este împreunat cu multe greutăţi. În primul rând se cere o observaţie sistematică a copilului în decursul evoluţiei sale. Iar pentru ca această observaţie să se poată face în condiţiile cele mai bune, procesul de educaţie trebuie astfel organizat, încât copilul să aibă posibilitatea să se afirme activ în cele mai variate domenii, fiindcă numai astfel se poate vedea în cotro îl mână înclinările lui interne.

Publicaţiile Institutului de Psihologie al Universităţii din Cluj. N. Mărgineanu, Psihologia învăţării.

Problemele şcolare au fost şi sunt de obicei discutate pe baze strict dialectice, în funcţie de convingerile şi părerile personale. În ţările apusene acest mod de a vedea şi judeca aceste probleme, a fost de mult părăsit. Dată fiind marea lor importanţă — de educaţie depinzând mai întâi şi mai strâns cultura unui popor — şi dat fiind faptul că ştiinţa modernă a găsit metodele ştiinţifice de cercetare şi rezolvire a lor, s'a început pretutindeni o intensă şi largă operă de investigaţie experimentală şi statistică, menită a lămuri pe baze strict pozitive problemele cardinale ale educaţiei şi învăţământului. Psihologia experimentală, luată în sensul larg de astăzi, cuprinzând întregul domeniu al vieţii sufleteşti şi nu numai aspectul intelectual, considerat mai mult pe latura de senzaţii şi percepţii, e azi la baza organizării învăţământului în toate ţările apusene şi americane, ţări care au pe deplin conştiinţa valorii investigaţiei ştiinţifice, spre deosebire de simpla observare şi simpla judecată a „bunului simţ“. Pentru introducerea acestei stări de lucruri şi la noi în ţară militează de ani de zile Institutul de Psihologie al Universităţii noastre, care şi-a făcut din cercetarea ştiinţifică singura raţiune de existenţă.

În această direcţie se înscriează şi noua lucrare a dlui Mărgineanu, menită a soluţiona pe baze deplin pozitive una dintre cele mai de seamă şi mai delicate probleme de organizaţie şcolară: problema valorii educative a obiectelor de învăţământ din punctul de vedere al formării disciplinei mintale. E într'adevăr disciplina mintală şi puterea de judecată şi adaptare raţională la mediu un produs al materiilor de învăţământ sau e ea mai mult un produs al înzestrării native, rostul învăţământului fiind mai mult desprinderea şi darea posibilităţii de manifestare şi dezvoltare a acestei înzestrări? E adevărată teza clasicistă, după care valoarea educativă cea mai mare sub aspectul formării disciplinei mintale o au în primul rând studiile latine şi greceşti şi numai apoi — în măsură mult mai mică — ştiinţele naturii şi limbile moderne? Iată atâtea probleme la care dl M. încearcă a răspunde pe baze strict pozitive în funcţie de cercetare experimentală a faptelor, a unui număr neobişnuit de mare de fapte.

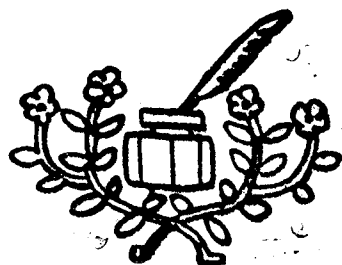
După definirea naturii învăţării, care face obiectul capitolului introductiv, se trece în capitolul următor la problema generalităţii şi specificităţii învăţării şi a valorii educative a obiectelor de învăţământ. După o expunere şi analiză critică a cercetărilor făcute în această direcţie, se trece la o serie nenumărată de cercetări proprii, prin care se încearcă depăşirea unor insuficienţe a cercetărilor precedente şi fixarea unei noi atitudini sintetice. Desprindem câteva din concluziunile generale.

Desvoltarea capacităţilor mintale nu e numai produsul învăţării, ci şi al maturizării potenţialităţilor funcţionale dela baza acestor capacităţi, care sunt date prin naştere. Bunii gânditori sunt mai întâi buni dela naştere şi apoi datorită învăţării şi exersării potenţialităţilor native prin practica şcolară şi cea de toate zilele. „Omul vine dela naştere cu o sumă unitară de dispoziţii şi inclinaţii bine determinate, cu o sumă de tendinţe, adecă de reacţiuni în potenţă, bine conaturate şi hotărâte. Rostul nostru nu e deaceia să creiem aceste dispoziţiuni existente, să creiem funcţiuni mintale şi disciplină mintală, cât să ştim să dăm posibilităţi maxime şi forme de manifestare optimă a ceea ce deja creiat. Să ştim să continuăm şi desvoltăm ceea ce creiat şi educat natura — iată marea problemă a educaţiei.“

Învăţarea nu e o capacitate generală, ci o sumă unitară de capacităţi speciale, care-şi menţin nota lor de specificitate. Prin învăţarea limbii latine ori a matematicii devenim buni latinisti şi matematicieni, nu însă şi buni cunoscători a lumii înconjurătoare, în care trăim şi care face obiectul de cercetare al ştiinţelor naturii, ştiinţelor biologice, psihologice şi sociale etc. Pentru a ne adapta şi orienta în lumea studiată de aceste ştiinţe, trebuie să învăţăm direct aceste ştiinţe şi nu altele. Pretenţia tezei clasiciste că studiul limbilor clasice prezintă cea mai mare valoare educativă din punctul de vedere al formării disciplinei mintale şi al pregătirii individului pentru viaţă scutită fiind prin prisma faptelor cercetate experimental, apare complet nefondată.

Lucrarea, prin natura problemelor tratate şi prin modul strict ştiinţific de abordare şi rezolvire a acestor probleme, interesează de aproape toată lumea cu preocupări pedagogice. Mai ales în vederea soluţionării vechii şi îndârjitei lupte dintre clasicism şi realism.

Cronicar

Băile sărate, sulfuroase și nămol Someșeni

În toamna anului 1927 am descoperit în nemijlocita apropiere a Clujului (2 kilometri depărtare) un teren foarte bogat în ape minerale și nămol sulfuros de o mare valoare terapeutică. Dându-mi seama în primul moment de marea valoare a acestor ape, cât și de însemnătatea mare economică și socială, am întreprins urgent lucrările de captare și instalare a unei băi minerale. În 1928 am săpat un bazin în terenul cu nămol, bazin care este alimentat (azi) de 6 izvoare sărate, cu diferite concentrațiuni minerale. În 1929 am săpat al II-lea bazin, alimentat de 2 izvoare bogate în sulf, iar în 1930 am zidit și baia caldă.

Marele număr de bolnavi, cari au năpădit aceste băi, chiar din primele zile, ne-a dat imboldul să nu pregetăm a face tot ce e posibil — între împrejurările financiare grave generale — și să le punem la dispoziția suferinșilor, în condiții corespunzătoare.

Ne-a frapat și faptul că în primele zile a lucrărilor, lucrătorii cari săpau basinul în nămol și apă sărată, unii dintre ei, mai în vârstă și suferinzi cu reumatism, după abia 3 zile de muncă, ne-au declarat foarte fericiți că nu mai simt durerile reumatice, cari le făceau multe neajunsuri și că, decând lucrează în terenul acesta, noaptea dorm foarte liniștit.

Apa primului izvor, care are un debit de 35.000 kilograme pe zi, s'a arătat a avea o acțiune digestivă, purgativă și diuretică, constatată chiar la lucrătorii noștri și mai târziu la un număr mare de bolnave, în Spitalul de femei, Cluj.

Analizele apelor descoperite au arătat o interesantă deosebire între concentrația acestor izvoare, situate toate pe un teren de abia 100 metri lățime. Izvoarele, situate unele la o distanță de abia vre-o câțiva metri, arată deosebiri atât de frapante în concentrația minerală, încât și scara întrebuintării lor este foarte largă, d. e. apa izvorului Nr. I. cu o concentrație de 1.8 gr. la mie, bună pentru cura de beut și Izv. Nr. XIII. cu o concentrație de 60 gr. la mie, bună numai pentru cura de băi. Celelalte izvoare sunt în concentrație între aceste două extremități.

Afară de apă este și un teren de mai multe zeci de jugăre cadastra-

le cu nămol sulfuros, cu conținut de iod și brom, cu o valoare terapeutică mare. Nămolul rivalizează în efecte cu nămolul dela Techirghiol, Bazna și Franzensbad.

Nămolul analizat de către Dl profesor Dr. Pamfil dela Universitatea din Cluj, arată:

reziduu fix la 105 C	262.104 gr.
reziduu de calcinare	204.750 gr.
Solubil în apă	42.709 gr.
H ₂ S	0.058 gr.

Se constată, că nămolul mineralizat conține substanțe organice provenite din putrezirea floarei și faunei bălței, în proporție de 57.354% și natura lor este similară cu a celor ținute în soluție în apă.

Nămolul este și un generator de Hidrogen sulfurat. Indicațiile acestui nămol ar fi similare cu nămolurile active din lacurile sărate de concentrație medie. (Prof. Dr. Pamfil.)

Azi Stațiunea balneară este înzestrată cu instalațiuni; pentru baia în liber: I. basin cu apă concentrată sărată, sulfuroasă și nămol + iod și brom, II. basin cu apă sulfuroasă slab sărată (7 gr.), 150 cabine + una garderobă pentru 800—1000 persoane, III. basin cu nămol afară în liber, IV. baia caldă cu apă sărată și nămol.

Pentru cura de beut servesc 5 izvoare.

Tablou rezumativ al izvoarelor

Numele izvorului	Concentrația minerală	Temperatura apei	Emanția de radium în m.m.c. la litru	Debitul pe zi în litri
Izvor Nr. I.	1.8 gr.	12.0 C.	1.28	35.150
" Nr. II.	2.3 "	11.5 "	1.27	29.248
" Nr. III.	37.6 "	10.3 "	7.0	2.040
" Nr. IV.	22.59 "	1.5 "	—	—
" Nr. V.	30.42 "	12.0 "	—	—
" Nr. VI.	41.0 } "	12.0 "	—	—
" Nr. VII.	26.4 "	11.0 "	—	3.000
" Nr. VIII.	7.3 "	11.0 "	1.81	9.540
" Nr. IX.	6.3 "	12.0 "	1.12	51.103
" Nr. X.	33.6 "	10.2 "	3.0	1.670
" Nr. XI.	22.0 "	10.5 "	0.88	1.472
" Nr. XII.	3.6 "	9.3 "	3.16	1.400
" Nr. XIII.	59.9 "	10.1 "	0.71	21.150
" Nr. XIV.	3.6 "	11.5 "	1.06	1.700
" Nr. XV.	analiza în curs	12.2 "	1.46	9.750

Deci până în prezent sunt cunoscute XV. izvoare minerale.

Configurația geologică a terenului arată, că mai sunt multe izvoare pe cari trebuie să le descoperim, măbind prin aceasta numărul actual al izvoarelor cunoscute. Analizele au fost făcute în laboratorul Institutului Farmaceutic dl prof. Dr. Pamfil, iar unele în Laboratorul Igienic, Cluj, Docent Dr. Slăvoacă și Institutul de Chimie, Dr. V. Georgescu.

Dl prof. Pamfil declară la apa izvorului Nr. III. următoarele:

„Din rezultatele analitice rezultă că apa acestui izvor, care alimentează basinul de scăldat, este admirabilă, atât prin concentrația, cât și prin compoziția chimică a sărurilor ținute în soluție.“

În anul 1929 Dl prof. Maior dela

Facultatea de științe din Cluj a măsurat emanația de radium la 4 izvoare, aflând la izvorul Nr. III o emanație de radium de 7.5 m. m. c.

În vara anului 1930 dl conferențiar dr. Gh. Athanasiu dela facultatea de științe din Cluj a măsurat emanația dela 10 izvoare cu următorul rezultat:

„Radioactivitatea izvoarelor este datorită mineralelor radioactive cari se află în fragmentele de roci eruptive (pietriș, nisip), constituind terasa Someșului la locul izvoarelor.“

Atât izvoarele, cât și gazul ce se degajă de pe fundul bazinului Nr. I, are o radioactivitate suficientă pentru a li se atribui proprietăți medicale curative.

Izvorul Nr. III, cu o radioactivitate de 7 m. m. c., poate fi pus

alătura de izvoarele minerale cele mai radioactive, analizate până acum la noi în țară, putând fi clasat imediat și în urma izvoarelor minerale dela Băile Herculane și a celor dela Sân-Georgiu Român.

În rezumat mineralizarea izvoarelor, marea lor radioactivitate, cât și nămolul sulfuros radioactiv dela Băile Someșeni-Cluj, contribuie să dea acestor băi situate în imediata apropiere a orașului Cluj, o mare valoare terapeutică. Cluj, 2 Iunie 1930. Dr. Gh. S. Athanasiu s. n. conferențiar la facultatea de științe Cluj.“

În primăvara anului 1930 dl prof. Dr. Victor Stanciu dela Facultatea din Cluj a întreprins un studiu geologic al terenului, pe care se află situată Baia Someșeni.

Dl prof. Dr. Stanciu a făcut un raport amănunțit asupra celor constatate:

„Bazinul mediteran superior din Valea Someșului mic se întinde până la Cluj de ambele părți ale liniei de fractură ocupată de râul Someș. Masivele de sare înșirate în o sabă periferică a Câmpiei Ardelen, urmează și ele aceiași linie cu direcția N — S, între Turda, Cojocna și Dej, având dela Turda o rămurire înspre NNV, ramură care cuprinde în sine sărăturile și izvoarele sărate din ținutul Someșenilor. Aluviunile actuale ale râului Someș sunt însoțite de o parte și de alta a văii de terase diluviale, pietrișuri de proveniență din rocele munților Gilăului. În regiunea Băilor Someșeni putem distinge 2 terase diluviale:

1. terasa inferioară și 2. terasa superioară.

Terasa inferioară este compusă din pietrișuri cuarțoase, roce granitice și aplice mari la bob, pietrișuri bine rotunjite și spălate. Terasa superioară conține tot mai multe bucăți de roce mai puțin rezistente și în ea, pe lângă granite și gneisuri aflăm resturi de amfiboite, sisturi cristaline și chiar filite.

Pietrișul terasei inferioare — și mai ales granitele aplice din această terasă, conțin multe granule radioactive. Aceste granule radioactive sunt izvorul radioactivității ce o au apele Băilor Someșeni. Astfel izvorul Nr. III, cu o temperatură de 10.3 C și cu un debit de 85 litre pe oră, are — după măsurările dlui Dr. Gh. Athanasiu — o radioactivitate de 7 m. m. c. la litru, ceea ce face ca să fie unul din cele mai radioactive izvoare din

țară. Și mai interesant este faptul, că acest izvor, este totodată unul din izvoarele cele mai sărate, cu 36 gr. Cl Na, mai conținând 0.7998 bicarbonați, 0.452 gr. CaO, 1.1803 gr. SO₃ conform analizei făcută de dl prof. Pamfil.

Același fenomen de a avea raport drept între conținutul de Cl Na și radioactivitate, îl avem la Sonda Nr. 1 (33 gr. NaCl și 2.983 m. m. c. radioactivitate la litru de apă), apoi la Sonda Nr. 3, cu o radioactivitate de 3.16 m. m. c. la litru și chiar la Fântâna numită „Medicală“, al cărei debit mare (396 litri pe oră) diluează salinitatea la 7%, își menține o radioactivitate considerabilă 1.81 m. m. c. la litru, având o ororadioactivitate în m. m. c. pe oră de 717.

Din acest motiv suntem nevoiți să presupunem că apele, cari alimentează fântânile și sondele Băilor Someșeni, formează o pânză de

apă în pietrișul terasei inferioare și că această terasă este la baza ei în intim contact cu o formațiune saliferă. Marea cantitate de reziduri fixe — în cea mai mare parte la izvorul Nr. VI 41.9 gr., la izvorul Nr. VII 26.4 gr. și mai ales sonda Nr. 4 cu 60 gr. încă ne indică în apropiere prezența unei formațiuni saline.

Izvoarele și sondele Băilor Someșeni sunt toate în această terasă inferioară și unele din ele se ridică cu 1.5—2 metri peste nivelul salțelor și turbăriilor în care se perde apa acestor izvoare.

Turbăria dintre băi, cu salțele și nămolul pe care-l are, servește un bun material pentru băile de nămol.“

Măsurările emanației de radium, făcute de dl Dr. Gh. Athanasiu clasează Băile Someșeni între cele mai radioactive ape minerale cunoscute până azi la noi în țară.

Radioactivitatea unor ape Românești

(Dr. Gh. Athanasiu 1927)

Băile Herculane	0.24	— 22.18 m. m. c. la litru
Sân-Georgiu Român	10.3	— 12.9 m. m. c. la litru
Măgura	3.6	— 10.3 m. m. c. la litru
Geoagiu de jos	0.17	— 3.51 m. m. c. la litru
Lipova	0.78	— 2.38 m. m. c. la litru
Borsec Madonna		1.13 m. m. c. la litru
Borsec Laslo		0.91 m. m. c. la litru
Băile Calan		0.48 m. m. c. la litru
Felix		0.39 m. m. c. la litru
Buziaș		0.15 m. m. c. la litru

deci apa izvorului mineral Nr. III. Someșeni cu o radioactivitate de 7 m. m. c. la locul între cele mai radioactive ape minerale din țară.

Ce este radioactivitatea?

Cercetători germani și francezi His, Loeventhal, Curie, Bouchard, ș. a. au observat că apele radioactive dau rezultate surprinzătoare:

a) ele constituie regulatorul sistemului nervos, îl întăresc și exercită o acțiune neuro-sedativă.

b) ele stimulează glandele cu secreție internă, îndeosebi capsulele suprarenale.

c) globulele roșii se înmulțesc, cele albe devin mai active.

d) în fine nutriția se ameliorează, se mărește consumația de oxigen, se elimină mai multă uree și acid uric, în timp ce scade cantitatea de acid uric în sânge.

„Elementele apelor minerale în ceea ce privește cantitatea și natura lor, depind totdeauna de compoziția chimică a solului cu care aceste ape vin în contact în cursul trecerii prin diferitele straturi ale subsolului, iar acțiunea fiziologică a apelor se datorește componenți-

lor chimici, cum sunt sărurile și gazele, precum și altor agenți fizico-chimici de mare importanță, cum sunt d. ex. temperatura, concentrația moleculară, electroliza și radioactivitatea.

Radioactivitatea, în știință cunoscută abia de vre-o două decenii, după părerile celor mai distinși specialiști balneologi, este cel mai important dintre toate proprietățile apelor minerale și consistă în procesul de emanare a unor raze, de un caracter cu totul aparte și cu o acțiune foarte adânc pătrunzătoare. Această emanație radioactivă favorizează vindecarea în măsură mult mai mare decât celelalte proprietăți amintite. O acțiune importantă are radioactivitatea mai cu seamă în afecțiunile reumatice și gută, sau gicht., căci face să dispară uimitor de repede acidul uric.“ (Docent Dr. C. Stanca).

(Va urma.)

Dr. Dominic Stanca

Două falimente bancare

Piața financiară a României a fost sguđuită de două noi falimente bancare. Este interesant de observat, că cele două falimente nu sunt în legătură cu criza economică a zilei. Prăbușirea băncii „Cetatea” din Brașov și „Băncii Generale a Țării Românești” din București, spre consolarea țării, nu poate servi argument și motiv de concluzii pentru situația financiară a României. Nu. Căderea se datorește exclusiv relei administrații, greșitei concepții a partidelor politice despre felul de a organiza o bancă. Am protestat în atâtea rânduri împotriva băncilor de partid, căci sistemul lor de a favoriza o clientelă politică pune în primejdie economiile ce li se încred spre fructificare. Fără îndoială, că personalul de bancă dispune de complectă libertate în a-și exprima convingeri politice, de a milita chiar în organizații de partid, însă instituția trebuie ferită de orice considerații de această natură. Este atât de mare răspunderea directorilor și contabililor față de averea publică ce o administrează, încât niciun alt criteriu în afară de cel strict gospodăresc nu trebuie să fie onorat. Din fericire, băncile înfloritoare s’au știut păzi de imixtiunile politicianismului și astfel ele sunt în stare să înfrâneze și valurile de criză. Grație înțeleptei prevederi a acestora s’au redus și proporțiile groaznice ale crizei generale. Cele două falimente bancare sunt o drastică învățătură pentru lumea financiară. Ele trebuie să aducă la rațiune pe înșile partidele politice, cari trebuie să știe, că e o imoralitate să dea asalt asupra instituțiilor de credit. Falimentul băncilor amintite constituie o rușine națională și un blam pentru partide. Sute de milioane s’au înghițit de către stomacurile nesățioase ale politicienilor. E o adevărată durere națională.

HORIA TRANDAFIR

REDAȚIONALE. Numărul viitor al „Societății de mâine” va fi numărul vacanței de vară (Iulie—August) și va apărea la finele lunii Iulie cu un cuprins deosebit de bogat și actual.

Explorarea stratosferei

Profesorul Picard dela universitatea din Bruxelles a înregistrat un succes mondial: a întreprins un voiaj cu balonul în stratosferă atingând o înălțime de 16 km. Deci o nouă victorie fără pereche a științii. Se știe doar, că omul nu suportă presiunea atmosferică dela 5300 metri în sus, și cutezători urcușurilor de munți peste această limită s’au resimțit de anume fenomene ce pun în primejdie viața omenească. După studii îndelungate de un deceniu învățatul Picard și-a dat seama, că o incursiune în stratosfera care începe dela 12 km. nu e posibilă decât într’un balon închis ermetic. Un mic laborator fizic a fost instalat în balon pentru cercetarea razelor cosmice gama și ultragama. În abia 25 minute balonul a și atins maximum, prevăzut de 16 km. Nu mai puțin de 16 ore a petrecut în stratosferă cu tovarășul său profesorul Kipfer, care s’a lăudat acum, că este gata a se lansa din nou în văzduhuri până la 30 km. Senzația succesului întâiei explorări a acestei sfere de aer a impresionat lumea întreagă. Dacă într’adevăr asemenea întreprinderi sunt suportabile și dacă în regiunea stratosferei greutatea atmosferică este mult mai micșorată, aviației i se deschid perspective imense. Distanțele se vor putea parcurge cu o ușeală de trei ori mai mare. Fabricile aeronautice vor născoci de acum cabine ermetice pentru a lupta eroic împotriva condițiilor exterioare. Profesorul Picard este un deschizător de drumuri necunoscute încă genului omenească până la imbarcarea dela Augsburg. Savantul și-a dat un titlu de recunoștină în fața întregii omeniri. Elvețian de origină, el va face să beneficieze de roadele obținute toată umanitatea. N’a publicat încă rezultatele amănunțite, însă exactitățile științifice cari au conchis la reușita îndrăznețului drum sunt un indemn pentru savanții cari își sacrifică forțele intelectuale pentru străbaterea necunoscutului să meargă înainte.

Intre Quirinal și Vatican

După pârjolul groaznic deslăntuit în Spania republicană împotriva mănăstirilor bogate și palatelor episcopale, despre care am scris în nrul nostru trecut, iată că s’a iscat și în Italia potopul. Strada asmuțită de organizații fasciste se dedă la agresiuni împotriva cetățuilor catolicismului. Mândre re-

ședinți eclesiastice sunt incendiate, multe pagube materiale și încălcări ale exterritorialității papale sunt săvârșite sistematic, iar ciocnirile de idei și sentimente sunt foarte violente între cele două mari puteri sociale ale Italiei: catolicismul și fascismul. Se părea, că ziua de 7 Iulie 1929 a stabilit raporturi de pace eternă între cele două tabere, al căror conflict dura dela 20 Sept. 1870 când regele Victor Emanuel cu ajutorul revoluționarului Garibaldi au cucerit Roma și au constrâns pe papa să se retrânze în Vatican ca un neconsolat prizonier al laicismului. Pacea dela Lateran însă a fost repede tulburată. Pentru că mentalitățile celor două forțe conservatoare erau prea distonate, prea învechite în rezerve, prea nepotrivite în tendinți. Papa reclama predominanța în învățământul tineretului și nu renunța la organizarea celui partid numit „popolari”, așezat oarecum în coastele partidului fascist. Mussolini firește, că nu vedea cu ochi buni creșterea unei alte puteri politice în statul italian și de aici înmulțirea insultelor până la degenerarea în încărări crâncene de stradă. Impăcarea dela Lateran n’a fost deci sinceră. Două oști stau față în față. Două puteri conservatoare își dispută imperiul asupra sufletului italian. Cine știe dacă din înăspritele raporturi nu va răsări un bine pentru Italia stăpânită azi de reacționarismul excesiv al papalității și fascismului. Italia generațiilor îndrăznețe de liber-cugetători și democrați cari i-au făurit unitatea și independența, Italia laicismului de ieri, mândra Italie a intelectualismului care i-a dat o cultură și o știință respectată în toată lumea, poate fi ea îngenuchiată din nou de regimurile retrograde, cari își întemeiază existența pe forța brutală și conservatism mucegăit? Noi nu putem vedea cu simpatie decât o democratizare a metodelor de gândire și guvernare. În afară de democrație, nu vedem posibilitățile prosperității Italiei.

Respectul originalităților naționale

Partidul social-democrat al Franței și-a ținut zilele trecute al 28-lea congres general în localitatea Tours. Câtă discuție liberă și pasionată, cât control exercitat asupra tuturor atitudinilor partidului de către cel din urmă cetățean. Ce frumoasă este această democrație veritabilă, activă, fățișe, entuziastă!

Nimic de ascuns și de retăcut, totul de discutat și de limpezit până în pânzele albe. Opiniile individuale sunt supuse adunărilor. Cele cari smulg asentimentul majorității sunt acceptate fără murmur de toți și însușite ca credințe colective. Pentru publicul nostru românesc interesează îndeosebi o „declarație” a congresului, o moțiune care a obținut majoritatea sufragiilor congresului și care pune ideea de națiune. Prea generală părerea, că socialismul e îndreptat împotriva simțământului de corp al națiunii. Greșală. Socialismul și naționalismul sunt perfect reconcilabile. Congresul dela Tours a stabilit, că partidul socialist francez respectă „diversitățile, originalitățile naționale”. Chiar socialismul a luptat cu mai multă îndrăzneală împotriva asupririi unui popor de către alt popor. Să nu uităm splendidele cărți ale austrieilor Springer și Otto Bauer cari au dat formule foarte luminoase asupra necesității de a se libera popoarele, pe temeiul de știință socială. Tema deci merită atenție, bunăvoință și mai ales efort din partea intelectualității românești pentru a face să dispară o mentalitate retrogradă, nedreaptă și regretabilă. De ce să se stăruie în greșală? Deci nițică silință de a cerceta problema, fără prejudecată și fără pornire ostilă.

Situația Germaniei se înrăutățește

Sunt tot mai insistente glasurile cari se ridică din toate părțile Germaniei pentru revizuirea plăților de reparațiuni față de aliați. Criza crește neîntrerupt. Incasările scad. Poporul e copleșit de impozite grele. Cum să fie umplut golul bugetar? Prin noi impozite? Este imposibilă o atare politică, pentru că ea ar împinge la disperare pe contribuabili. Trebuie să se găsiască soluții imediate. Căci altfel se pot deslănțui furtunii cari vor avea consecințe pentru întreaga Europă, chiar pentru toată lumea. Unii dintre fruntașii finanței germane au cerut suspendarea imediată a plăților, cari fuseseră stabilite în mod „definitiv” înainte cu un an și jumătate la Haga. Social-democrații germani sprijinesc guvernul Brüning numai pentru a înfrâna mișcarea anarhică a lui Hitler și a înlătura neprevăzutul, deaceia ei luptă împotriva deslănțuirii unui războiu civil care ar fi fatal pentru o parte a omenirii. Se mai speră în ceasul suprem într-o soluție internațională. Brüning și Curtius, președintele consiliului și ministrul de externe au fost invitații lui Macdonald la Chequers: n'a fost ziar care să nu fi dat toată atenția acestui eveniment, pentru că întrevederea a avut două țeluri precise, 1) să se discute problema dezarmării și 2) să se cerceteze remediile crizei economice germane. Toți cunoșcătorii mai autorizați ai dificultăților în care se sbate Europa sunt de acord, că înrăutățirea a fost provocată de intransigența Statelor Unite în a reduce datoriile contractate pe piața americană în vremea războiului. Această intransigență a dus la slăbirea Europei. Slăbirea Europei a provocat la rândul său marasmul Statelor Unite. Există o corelație atât de strânsă între popoare, încât fenomenul e explicabil. Foarte nimerit notează „Prager Presse”

într'un articol de fond, că dela imbarcarea secretarului de stat Stimson pentru Europa se așteaptă o revenire a Americii asupra pretențiilor sale exagerate față de Europa vlăguită, stoarsă în puterile sale de plată. America trebuie să facă începutul. Franța apoi va avea inițiativa în ce privește chestiunea ridicată așa de insistent la actualitate, a revizuirii reparațiilor.

Soluții agricole

Față de țara noastră agricolă datoră fiecărui guvern era să procedeze cu toată energia și cu toată capacitatea de a înfăptui la întemeierea unui credit ieftin de stat care să se scurgă prin cooperative spre ogoare. Nici unul însă n'a îmbrățișat în întreg complexul ei această problemă. Și vai, aceasta este o enormă greșală. Pentru că prosperarea statului este legată de prosperarea păturii plugărești care dă cele 80 procente ale populației. Nici un guvern n'a văzut clar problema aceasta a satelor, n'a avut concepție, n'a dovedit știință și inimă! Foarte multe consecințe ar fi avut pentru România o politică fermă de întărire a țărânilor: ar fi scăzut camăta, ar fi crescut inventarul agricol, ar fi fost plătite datoriile de ipotecă, ar fi fost îmbunătățite sămânțele, s'ar fi dat impuls creșterii economiei de vite ș. a., ș. a. Guvernele însă s'au pierdut în acțiuni și fabricațiuni de legi fără imediată actualitate. Iar neglijențele le plătește scump nenorocita, sărăcită noastră economie națională. La Praga a avut loc decurând un congres internațional agricol. Președintele Mäsaryk a urmărit toate desbaterile, conștient de valoarea unor soluții cuminți. Congresul (al 15-lea) a fost prezidat de marchizul de Vogüe, care într'un interview a arătat ce desvoltare a luat în Franța mișcarea sindicală și cooperativă franceză (8000 de sindicate și 25.000 cooperative mici) și cât de necesare sunt două măsuri: în statele noi agricole ale lumii, unde producția a sporit cu ajutorul mașinilor peste orice rațiune (Canada, Statele Unite, Australia și Argentina) să se micșoreze suprafețele arabile, iar în statele vechi agrare europene să fie scăzute cheltuielile de producție. Ne temem, că guvernele noastre nu învață mai nimic din ceace se petrece aiurea, nici nu se hotărăsc la măsuri eroice pentru a se veni într'ajutorul agricultorilor așa de numeroși, cari dacă nu au o putere de consumație mai mare, dacă nu pot plăti dări și sunt însărcinați de datorii la bănci, contribuie în cea mai mare proporție la stagnarea generală a statului.

Hoover provoacă emoții.

Arătam altădată, că există o interdependență atât de strânsă între state și continente, încât un punct slab într'un colț provoacă neliniști foarte îndepărtate. Decurând piața Europei a fost sgușuită de prăbușirea marelui bănci vieneze **Kreditanstalt**: Parisul, Londra, New Yorkul au făcut enorme eforturi de sanare, și totuș buba nu pare complect vindecată. Situația gravă a Germaniei influențează economia mondială. Faptul, că ziaarele germane duc cu înversunare campanie pentru încetarea plăților conform planului Joung, a stârnit o vâlvă enor-

ADMINISTRATIVE. — Atragem atenția abonaților și cititorilor asupra anunțului Regiei Autonome a Poștelor. „Societatea de mâine” a aderat cu toată plăcerea la noul sistem de înmânare a exemplarelor, sistem care exclude multe defecte de până azi. În chipul acesta nimeni nu se va mai putea plânge, că nu primește regulat revista.

mă, iar creditorii americani au început să-și retragă capitalurile și să denunțe creditele în Germania. La acest efect probabil că n'a contat Germania. Este însă sigur, că Germania a reușit să stoarcă mila multor puteri, în primul rând a Angliei, iar apoi a Statelor- Unite. Președintele Hoover vorbește despre nevoia unui moratoriu pentru Germania. Emoția mesajului american este incalculabil. O fierbere grozavă s'a produs în cabinetele diplomatice. Am dori să se producă mult așteptata lichidare a datoriilor de război; Statele- Unite sunt în primul rând vinovate de dezastrul finanței europene, pentru că s'au arătat recalculante, nevoind să reducă datoriile.

Un caz de corupție în Cehoslovacia.

Viața politică a Cehoslovaciei este agitată de vre-o câteva săptămâni de un caz de corupție: deputatul Stransky a acuzat pe fostul ministru Stribrny, că și-a asigurat beneficii enorme dela anume întreprinderi de cărbuni. O comisiune parlamentară a fost instituită pentru a cerceta cele vre-o 12 capete de acuzații cari nu exclud excocheria și corupția. Opinia publică este foarte alarmată. „Justiția să-și spună cuvântul!” — strigă presa. Cu cât se reacționează mai repede și mai fără cruțare, cu atât se dovedește mai mult sănătatea morală a unui organism de stat. Altfel precinginea se întinde și anarhia crește. O mare nenorocire a guvernelor din România, depildă, a fost, că s'au lăsat prea adesea influențate de către cercurile magnaților finanței și au uitat astfel îndatoririle față de masele nevoiașe. Inșă toate se răzbuună într'o anumită zi.

Catastrofa din München

Un incendiu groznic a prefăcut în cenuse pavilionul monumental de artă numit „Glaspalast”, construit în anii 1853—54 numai din fier și geamuri uriașe cu prilejul expoziției industriale de atunci. În mai puțin de două ore, în zorii zilei de 6 Iunie focul a mistuit splendida clădire prefăcând în scrum peste 3000 de tablouri de pictură și numeroase opere de sculptură. În nu mai puțin de 73 de săli erau aranjate comorile de artă, rămânând muritori de foame mulți artiști. Se spune, că au fost nimicite în această catastrofă aproape toate creațiunile de valoare ale artei germane romantice din secolul al 19-lea, căci expoziția deschisă acum la 1 Iunie colecționase aici toate operele din toate muzeele Germaniei aparținătoare genului romantic. În afară de tablourile pictorilor germani au mai ars 26 piese italiene, 20 opere franceze, printre cari 3 în bronz, 2 în marmoră și 5 schițe

de Rodin. Flacăările au fost atât de intensive încât abia au putut fi salvate vreo 100 obiecte de artă. Din superbul „Glaspalast“ n'a mai rămas decât un schelet, a armatură de fier. Niciodată omenirea n'a înregistrat o mai mare catastrofă de această natură. Toată lumea artistică este îndoliată. Cu toată criza fantastică atât municipalitatea Münchenului, cât și guvernul s'au grăbit să acorde niște ajutoare provizorii pictorilor dăunați. Desigur că se va exprima de pretutindeni compătimirea pentru dezastrul artistic din capitala bavareză.

Regele la Academie

În ziua de 25 Maiu a. c. Regele Carol a pășit pentru întâia oară pragul Academiei, de când a îmbrăcat purpura regală. Gestul acesta este de un adânc înțeles pentru cultura românească. Venit în momentele acestea când criza economică ne sufoacă toate bunele noastre nădejdi, el ne aduce o puternică reconfortare, revarsă peste noi un luminos val de optimism. Cea mai înaltă instituție de cultură a țării primește în sânul său pe Șeful suprem al Statului! Iar Șeful Suprem promite să se identifice cu desăvârșire cu menirea instituției, menire supremă a națiunii. Iar pentru ca gestul regal să aibă sancțiunea faptei, Regele a instituit trei premii de câte o sută mii lei pentru promovarea muncii științifice a Academiei.

Iată un rege care iubește fapta, un rege al acțiunii luminate și hotărâte. Ori de câteori coboară în mijlocul supușilor, lasă în urma Sa o înfăptuire. Chiar dacă n'ar face aceasta, cuvântul său răspicat și energic, este o împintinare la acțiune. Citiți cuvântarea rostită sub cupola Academiei și vă veți convinge de acest adevăr.

Academia avea nevoie de sprijinul regal. Glorioșii înaintași ai Celui de astăzi au acordat Academiei totdeauna o înaltă și simbolică solicitare. Oerotirea și sprijinul regal au dat acestei instituții prestigiul de care se bucură astăzi, au ridicat-o deasupra frecărilor dintre partide așa cum instituția monarhică însăși e ridicată.

Gestul regal era cu atât mai necesar astăzi, când Academia se luptă cu greutăți insuportabile. Prin expropriere a fost privată de imensele resurse, care făceau din ea una din cele mai bogate Academii ale Europei. Multe din fundațiunile sunt anchilozate de dispozitiile legatariilor. Iar criza aceasta a venit peste Academie tocmai în momentul când prestigiul nației întregite cereau acestei instituții o activitate cel puțin întreită. Afirmarea noastră culturală peste hotare se face doară înainte de toate prin Academie.

Prin expropriere statul a luat dela Academie fără să-i dea în schimb aproape nimic. Dealtfel politica noastră culturală de după Unire a fost lipsită de directive luminoase. Mai bine zis n'a existat. Între întâile opere monumentale de după Unire am fi dorit Palatul Academiei, care să vorbească streinilor de conștiința culturală a unei nații și să exalteze entuziasmul nostru pentru creația spirituală. Dar partidele noastre politice nu se pot ridica până la astfel de gesturi. Avem încrederea că se va ridica la ele voința regală, care a primit sub oblăduirea ei Academia.

Red.

„Să mai cultivăm grâu?“ de prof. Dr. G. Ionescu-Sisești. (Viața Agricolă No. 5—6, 1931).

La această întrebare, actualul Ministru al Agriculturii și Domeniilor, răspunde cu o rară precizie și documentare.

Autorul, care ca student la Hohenheim și Jena, s'a distins foarte mult, arată în primul rând că situațiile de astăzi nu pot fi comparate cu stările imediate de după războiul căci, dacă atunci se vindea orice cu preț mare și cu toată apăsarea taxelor de export, din cauza deficitului produselor de hrană, astăzi producția întrecând consumul, se formează stocuri de rezervă.

Printre produsele de hrană, grâul ocupă locul de frunte.

Scăderea prețului grâului nu se datorește numai supraproducției, ci și „fenomenului de reajustare a prețurilor la un nivel inferior“. Acest lucru este mai dureros când este vorba de scădere în loc de urcare.

În România problema grea nu este numai a prețului, ci și a desfacerei cu deosebire, că marfa produsă nu este totdeauna de cea mai bună calitate.

După datele statistice pe care le discută autorul, România ocupă abia locul al 7-lea printre țările exportatoare. Cu toată suprafața mărită, care este cultivată cu grâu și deși producția la hectar a crescut și ea, media abia ajunge 860—900 kgr., deoarece se cultivă rău, se sâmână sămânță inferioară și nu se luptă suficient contra boalelor criptogamice.

Autorul arată mai departe că scăderea exportului de grâu în România se datorește reformei agrare, care a pulverizat proprietatea agrară și apoi „politice economice greșite“, care prin taxele mari de export a descurajat pe agricultori.

De aceea România pierde după război al 5-lea loc din comerțul mondial, ajungând în locul al 9-lea și după țări cari sunt și mai mici și fără condițiuni naturale prielnice cultivării grâului.

Țările care erau clienții siguri ai României și-au luat măsuri, raționalizându-și producția proprie. Altele însă (Anglia, Belgia, Olanda) și chiar unele din acele, cu regimuri de protecțiune vamală exagerată, sunt nevoite să împartă, pentru a-și ameliora prin amestec, grâul propriu, pentru pâine.

Așadar piețele de desfacere există și nu rămâne decât ca România să producă cantitativ și mai ales calitativ grâul propriu pentru export, standardizat.

În acest scop Ministerul de Agricultură, Camerele de Agricultură, Institutul de cercetări, Stațiunile Oficiale și particulară au un câmp vast de activitate.

Față de rentabilitatea celorlalte culturi, cu tot prețul scăzut de astăzi, grâul stă în frunte și pentru a obține rezultate mai bune trebuiesc scăzute cheltuielile de producție. Grâul românesc are calități recunoscute și considerând conjuncturile generale, nici un motiv nu îndreptățește restrângerea acestei culturi în România, astfel că autorul stăruie pentru menținerea suprafeței cultivate astăzi, — în medie 3 milioane hectare — și termină arătând că: „Grâul e aurul României“.

Dr. I. Ciomac

Vitrina librăriei clujene

Zilele acestea a apărut a noua fascicolă a tratatului de patologie neuromentală, a savantului nostru profesor Dr. C. I. Urechia, psihiatru, și endocrinolog foarte bine cunoscut și în țările apusene.

De data aceasta colaborator la acest tratat, are pe asistentul său, Dr. G. Retezeanu, psihanalist cunoscut și scriitor.

Primele 8 fascicole le-a scris în colaborare cu elevul său, conferențiar Dr. Sava Mihailescu, trecut acum 2 ani între cele vecinice.

Ca să ajungă un tratat românesc de medicină la fascicolul al IX-lea, într'un timp foarte scurt, este un mare succes și o bucurie. Prin aceasta, bibliografia medicală românească, în deosebi cea didactică, se îmbogățește.

Profesorul Urechia și Dr. Retezeanu, pun la îndemână, nu numai studenților facultăților noastre de medicină, dar și tuturor medicilor practicieni și legiști, o lucrare foarte folositoare și de o valoare incontestabilă, nu numai prin conținut, dar și prin forma prin care o expun. Limba curat românească, ortografia academiei și stilul ales cred că vor aduce și un folos de altă categorie decât cel științific, medicilor din țările alipite, cari vor învăța terminologia medicală românească, mai ales cei cari au făcut studiile în afara școlii noastre românești.

În fascicola IX, în 59 de pagini, format 18×25, autorii expun fiecare boală sau afecțiune neuromentală după următorul plan:

- a) Definiție. Geografie medicală. Noțiuni generale.
- b) Etiologie și patogenie.
- c) Debut.
- d) Simptomatologie.
- e) Formele boalei sau afecțiunii descrise.
- f) Diagnostic diferențial.
- g) Anatomie patologică. Acest capitol e însoțit de clișee originale.
- h) Decurs și prognoză.
- i) Medicină legală și accidente de muncă.
- j) Tratament.

Iată acum ce se cuprinde în această fascicolă: **Scleroza în plăci**; **Encefalite**: emoragice acute nepurulente, periaxială difuză; **Poliencefalita**: emoragică superioară, em. infer.; **Neuromielita optică acută**; **Botulismul**; **Ataxia acută**; **Miastenina**; **Anemia**, — congestiunea, emoragia, ramalamentul cerebral.

Cele zece clișee admirabil executate și reproduse, (editura Lepage Cluj), întregesc foarte bine lucrarea. Din punct de vedere tehnic-tipografic, lucrarea este foarte bine imprimată: Titluri cu litere groase, părțile esențiale cu literă specială, cursive, ușurează citirea lucrării și reținerea părților esențiale.

E de prisos să mai stăruim în recomandarea acestei lucrări. Numele savantului profesor C. I. Urechia și a colaboratorului său Dr. Retezeanu, pe frontispiciul acestui tratat românesc de patologie neuromentală, sunt suficiente.

Dr. Od. Apostol